

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ 2022

Фондација Отворено општество - Македонија

www.fosm.mk

+389 2 2444 488

Ул. Чедомир Миндеровиќ бр. 31, 1000 Скопје

СОДРЖИНА

ВОВЕД _____	3
ИЗВЕШТАЈ ЗА АКТИВНОСТИТЕ СПРОВЕДЕНИ ВО 2022 ГОДИНА _____	4
Заеднички регионален пазар _____	4
Поддршка на евакуираните активисти од Авганистан во Северна Македонија _____	5
КОНЦЕПТ: УЧЕСТВО НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО ЗА СОЦИЈАЛНА ПРАВДА ____	7
КОНЦЕПТ: ЗЕЛЕН СКОК - ПАРТНЕРСТВА ЗА КЛИМАТСКА АКЦИЈА _____	17
КОНЦЕПТ: ОБРАЗОВАНИЕ НА ПОМАЛКУБРОЈНИТЕ ЕТНИЧКИ ЗАЕДНИЦИ _____	34
КОНЦЕПТ: ЗДРАВЈЕТО ВО СИТЕ ПОЛИТИКИ _____	41
ГРАНТОВИ И ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА ВО 2022 ГОДИНА _____	52

ВОВЕД

Во 2022 година, Фондацијата Отворено општество - Македонија (ФООМ) работеше на постигнување на двете стратегиски цели кои се дел од стратегијата за 2021-2024 година, и тоа: 1) обликување на дебатата за политиките за намалување на нееднаквостите со кои се соочуваат маргинализираните заедници - преку обезбедување докази за основните причини и ефекти на социјалните детерминанти на неправда и преку зајакнување на маргинализираните групи за учество и артикулирање на нивните потреби, со цел да се заостри фокусот на структурните недостатоци во областите образование, здравство и заштита на животната средина; зголемено разбирање и волја на креаторите на политиките за решавање на нееднаквостите на системски начин; менување на доминантниот јавен наратив дека одговорноста за креирање и спроведување на политиките лежи само кај власта, и унапредено претставување, учество и придонес на социјално маргинализираните групи во политиките и процесите што влијаат на нивната благосостојба, и 2) зајакнување на дејствувањето на граѓанското општество за зголемување на неговото учество и инпут со вклучување на меѓусекторскиот приод во обликувањето на политиките - преку примена на структуриран надзор спроведен од тематски мрежи на граѓански организации, а со цел подобро разбирање на корелацијата меѓу корупцијата, недостатоците во владеењето на правото и социјалната (не)правда; зголемено меѓусекторско знаење, координација и соработка меѓу тематските мрежи на граѓанските организации, и зголемена моќ за застапување на граѓанското општество за трансформација на политиките врз основа на принципите на социјална правда.

Во 2022 година, планираните активности за постигнување на двете стратегиски цели беа спроведувани во рамките на четири концепти: Учество на граѓанското општество за социјална правда, Зелен скок - Партнерства за климатска акција, Образование на помалкубројните етнички заедници и Здравјето во сите политики. Освен тоа, беа реализирани и активности за борба против штетните влијанија на дезинформациите, за регионалната економска соработка и заедничкиот регионален пазар на Западен Балкан и за поддршка на евакуираните активисти од Авганистан во Северна Македонија.

Вкупниот износ на средства потрошени за спроведување на активностите на ФООМ заклучно со 20 декември 2022 година изнесува 4.375.690 долари (261.592.958 денари), од кои 3.547.648 долари (212.731.999 денари) потекнуваат од Фондациите Отворено општество, а 828.043 долари (48.860.959 денари) од други донатори.

ИЗВЕШТАЈ ЗА АКТИВНОСТИТЕ СПРОВЕДЕНИ ВО 2022 ГОДИНА

Заеднички регионален пазар

Фондацијата Отворено општество - Македонија со цел да придонесе кон зајакнување на регионалната економска соработка и унапредувањето на слободата на движење на луѓе и добра во рамки на иницијативата „Отворен Балкан“ поддржа три економски тинк-тенк организации, Finance Think - Институт за економски истражувања и политики, Здружение за истражувања и анализи ЗМАИ и Здружение за истражување на политики Аналитика, насочени кон придонес во овозможување на четирите европски слободи за движење на луѓето, стоките, услугите и капиталот.

Finance Think - Институтот за економски истражувања и политики во рамки на проектот „Отворен Балкан: Слободно регионално движење на работната сила во услови на недостиг од квалификувани работници?“ цели кон оцена на тоа како слободното движење на (квалификуваната) работна сила во иницијативата „Отворен Балкан“ ќе влијае врз пазарот на труд во Северна Македонија, и следствено да поттикне аргументирана дебата и прилагодување на пристапот и политиките за максимизирање на користите и минимизирање на ризиците.

Здружението за истражувања и анализи ЗМАИ во рамки на проектот „Поврзување на земјите од Отворен Балкан преку добра даночна и царинска политика“ цели кон надминување на царинските и даночните бариери за движење на стоките и услугите во рамки на земјите кои се дел од „Отворен Балкан“. Односно, ги истражува карактеристиките на даночните и царинските системи во земјите од „Отворен Балкан“ и земјите кои покажуваат интерес да се приклучат на иницијативата. Генерирана е анализа „Даноците и царините во земјите од „Отворен Балкан“ и како тие да бидат во поддршка на интеграција на пазарите“.

Здружението за истражување на политики Аналитика во рамки на проектот „Зајакнување на регионалната економска интеграција - Моќностите и придобивките од регионалниот заеднички пазар во секторот земјоделие и туризам во Северна

Македонија“ цели кон утврдување на предизвиците, можностите и придобивките за Северна Македонија од зајакнување на регионалната соработка во полето на земјоделие и туризам. Тие го мапираа прогресот на Република Северна Македонија во поглед на интегративните процеси во рамки на Западен Балкан во полето на туризмот и земјоделието, односно преку анализа беа развиени идни сценарија за земјоделскиот сектор и нивните социо-економски влијанија за Северна Македонија.

Поддршка на евакуираните активисти од Авганистан во Северна Македонија

Во рамките на глобалната хуманитарна акција за помош на евакуирани граѓани на Авганистан, со согласност на Владата на Република Северна Македонија и во име на мрежата на Фондациите Отворено општество (ФОО), Фондацијата Отворено општество - Македонија (ФООМ) во соработка со Црвен Крст на Град Скопје (ЦКГСК) продолжи да обезбедува континуирана помош и поддршка за 67 лица евакуирани од Авганистан во Скопје на 7 октомври 2021 година во Северна Македонија, сè до моментот на нивното иселување во неколку наврати, а заклучно со 30 септември 2022 година.

Покрај бројни пакети со основни хигиенско-козметички пакети и неопходна облека за евакуираните лица дневно и периодично, но и по потреба беа обезбедувани комплекти со сезонска облека, обувки и колички, пелени, посебна храна за мали деца и бебиња, дополнителни количини овошје, вода за пиење, како и специјални аранжмани и менија за верски празници и др.

Во рамките на пакетот медицински услуги, беше обезбедена постојана асистенција од медицинските тимови на ЦКГСК, но и голем број рутински и неопходни медицински интервенции како во институции од јавното здравство, така и во приватните клиники и специјалистички ординации. Покрај терапијата за хронично болни, најголем број прегледи е регистриран за стоматолошки, офталмолошки прегледи, како и присохосоцијална поддршка. Екипи на Министерството за здравство, покрај редовните вакцинации за децата (MRP, Polio) и редовните општи здравствени прегледи, обезбедија и вакцинирање против КОВИД-19.

Во рамките на поддршката, месечно секој член на групите добиваше одредена сума џебни пари за лични потреби, а возрасните добија и сим-картички со редовно

дополнување. Детското катче кое се користи како игрална, компјутерско катче за комуникациски и други едукативни потреби (ИТ курсеви) и фитнес катче беа на целодневно располагање на членовите на групата. Покрај редовните тимови на волонтери на ЦКГСК, десетина од ова група во хотел Континентал обезбедија комуникација и координација и други многубројни секојдневни активности за движење надвор од објектот, собирање и усогласување податоци и размена на потребни информации. Со асистенција на стручната служба ЦКГСК, успешно се реализираа и спојувања на раселени членови на семејства.

Оперативната групата за координација составена од претставници на АНБ и МВР, ЦКГСК и ФООМ воспоставена на самиот почеток на активностите во месец септември 2021 година овозможи ретките организираните излегувања и движење до трговски центри и посети на културно-историски знаменитости и заминувањата, успешно да се реализираат.

Сите апликации за визи, подготвени со помош и асистенција на Македонското здружение на млади правници беа позитивно решени. Во периодот од 16 јуни до 30 септември 2022 година, сите семејства евакуирани во државата под покровителство на ФОО/ФООМ, трајно се иселија во Канада.

КОНЦЕПТ: УЧЕСТВО НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО ЗА СОЦИЈАЛНА ПРАВДА

Преку концептот Граѓанското учество за социјална правда, во 2022 година работевме на поттикнување и поддршка на директното учество на граѓанското општество во креирањето и набљудувањето на спроведувањето на секторските политики, со цел да се ограничат ефектите од корупција врз социјалната правда. Конкретните цели кон кои се стремеше овој концепт вклучуваат: 1) подобро разбирање на корелацијата меѓу корупцијата, недостатоците кај владеењето на правото и социјалната (не)правда, 2) поддршка на тематските мрежи на граѓански организации за тие да учествуваат во иновативна меѓусекторска соработка и да застапуваат промени во јавните политики во согласност со секторскиот приод; и 3) спроведување мониторинг на политиките за социјална правда базиран на докази, како здравството, образованието и заштитата на животната средина, коишто се изложени на повисок ризик од корупција и предвидуваат значителна штета на правата на маргинализираните заедници.

Во 2022 година продолживме да работиме на поддршката на реформската агенда поврзана со пристапувањето во ЕУ, **во областите правосудство, борба против корупцијата и заштита од дискриминација**, давајќи придонес во насока на европеизација на општеството. Препознавајќи ги предизвиците со кои се соочи граѓанското општество, ФООМ ја продолжи соработката и поддршката на три тематски неформални мрежи граѓански организации, и тоа: Блупринт групата за реформи во правосудството, Платформата на граѓански организации за борба против корупцијата и Мрежата за спречување и заштита од дискриминација. Преку поддршката на тематските мрежи беше овозможено тие да учествуваат во интерсекторска соработка, со што придонесуваа за инклузивен дијалог за политиките преку кои се решаваат врските меѓу социјалната правда, корупцијата и недостатоците во владеењето на правото. На овој начин ФООМ придонесе да се зајакнат овие три тематски мрежи, со што се зголемува ефективноста за застапување на граѓанското општество во секторскиот дијалог со креаторите на политиките.

Блупринт групата работеше на унапредување на влијанието на граѓанските организации во процесот на реформи во правосудството како предуслов за заштита на човековите

права и обезбедување социјална правда. Во рамките на *секторската политика судство*, Блупринт групата активно го следеше спроведувањето на Стратегијата за реформа на правосудниот сектор 2017-2022 во последната година од нејзината имплементација и објави [Анализа за сеопфатна оцена на спроведувањето на Стратегијата за реформа на правосудниот сектор \(2017 - 2022\)](#) и [полугодишен мониторинг бриф за периодот јануари - јуни 2022 година](#). Беше подготвен и [Коментар на Извештајот на Европската комисија 2022 година во делот на правосудството - До каде сме и што понатаму?](#).

Блупринт групата подготви реакции за состојбите во судството, и тоа за [недоволната транспарентност и направените пропусти при изборот на Основен јавен обвинител на Основно јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција \(ОЈО-ГОКК\)](#), [Реакција по повод дискусијата на седницата на Советот на јавни обвинители во однос на јавно споделен став од Блупринт групата за изборот на Основен јавен обвинител на ОЈО ГОКК](#), како и [Реакција по употребата на насилство и говор на омраза на протестот против францускиот предлог](#) за отворање на пристапни преговори на РСМ со ЕУ.

Во рамки на реформите на кривичната материја, Блупринт групата учествуваше во работната група за изработка на Кривичен законик и Законот за кривична постапка.

[Мрежата за спречување и заштита од дискриминација](#) (МЗД) продолжи да работи на унапредување на еднаквоста и социјалната правда на маргинализираните заедници со цел да придонесе кон унапредување на политиките и практиките за спречување и заштита од дискриминација и пристап до социјална правда. Беа подготвени следните документи за јавни политики: [Зајакнување на вработливоста на лицата со попреченост](#), [Како до ефикасна заштита во случаите на сексуално насилство?](#), Анализа за усогласување на македонското законодавство со директивата 2010/41/ЕУ за примена на принципот на еднаков третман на мажите и жените кои вршат активности во својство на самовработени лица и за укинување на директива 86/613/ЕЕЗ, Извештај од мониторингот на спроведувањето на Законот за спречување и заштита од дискриминација и работата на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, како и Извештај во сенка од работата на Народниот правобранител во делот на анти-дискриминацијата. Беа подготвени и три информатори за дискриминација во 2022 година ([1](#), [2](#) и [3](#)), Инфографици за [клучните наоди и препораки од Извештајот од](#)

[спроведениот мониторинг на примената на новиот Закон за социјална заштита](#), инфографици за [родовиот јаз во платите](#), инфографици од документот [Како ДИТ да стане ефективен и ефикасен маханизам за заштита од дискриминација на работниците?](#), како и инфографици произлезени од документите за јавни политики за Зајакнување на вработливоста на лицата со попреченост и за ефикасна заштита во случаите на сексуално насилство.

Во рамки на своите активности, МЗД организираше и [обука за членовите на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација во организација](#), [обука за инспекторите од Државниот инспекторат за труд](#) како и обука за застапување на претставници на организациите членки на МЗД и обука за жени земјоделки од руралните средини за препознавање и спречување на дискриминацијата.

Фондацијата Отворено општество - Македонија преку застапувачки активности во соработка со Мрежата за спречување и заштита од дискриминација и ЛАГ Агро Лидер од Кривогаштани **започна иницијатива** преку креаторите на јавни политики за менување и дополнување на Законот за работни односи и Законот за здравствено осигурување со **цел жените носители на земјоделски стопанства, регистрирани индивидуални-земјоделки, да се стекнат со право на платено породилно отсуство**, кое според позитивната законска регулатива не го остваруваат односно немаат право на надомест за време на отсуство од работа поради бременост, раѓање и мајчинство. Преку исправање на неправдата за жените регистрирани индивидуални-земјоделки во репродуктивна возраст ќе се постигне родова еднаквост, зајакнување на положбата и статусот на жената во општеството, еднаков пристап до ресурси и еднакво учество во донесување на одлуки во сите сфери на општествено живеење.

ФООМ ја поддржа [Платформата на граѓански организации за борба против корупцијата](#) и проектот „**Прилагодување кон климатските промени преку спречување на корупцијата во јавните набавки**“ во чии рамки е спроведен мониторинг на спроведени јавни набавки поврзани со заштита на животната средина за детектирање на ризиците од корупција и истражување за поврзаноста на малата примена на т.н. зелени набавки со корупциски влијанија. Беа одржани и соодветни консултации и соработка со граѓански организации од областа на животна средина за мапирање на корупцијата.

Преку Платформата, ФООМ учествува во работната група за измени и дополнувања на Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси.

Проектот „**Зајакнати системи на интегритет за борба против корупција на локално ниво**“, ФООМ го спроведуваше во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско учество, имплементиран од Ист Вест Менаџмент Институт, финансиран од Агенцијата за меѓународен развој на Соединетите Американски Држави (УСАИД), а во чии рамки се работеше на унапредување на доброто владеење на локално ниво, преку зајакнување на отпорноста на локалната власт на корупција, со воведување на системи на интегритет во 10 општини. Во 2022 година беа склучени меморандуми за соработка со општините Берово, Валандово, Кавадарци, Кичево и Шуто Оризари, но продолжи и соработката со три општини од претходната година (Дојран, Желино и Охрид).

За партнерските општини, ФООМ обезбеди стручна поддршка и беа подготвени пет проценки на ризици од корупција и судир на интереси, пет индивидуализирани планови за интегритет, спроведени пет работилници за градење на капацитети на административниот кадар, развиен подзаконски акт со кој се уредува пријавувањето на случаи на корупција и судир на интереси во рамки на локалната самоуправа. ФООМ спроведе и [истражување на јавното мислење за корупција и судир на интереси во овие пет општини](#). Беа подготвени и останати документи за кои интерес пројавија самите општини, и тоа: Функционални анализи за општините Шуто Оризари, Кичево и Желино, финансиска ревизија за 2021 година на општина Дојран, ревизија на постапката за издавање на одобренја за градба во Општина Берово, Процедура за ангажирање на лица по основ на договор за дело, авторски договор или привремено вработување во општина Валандово и Водич за спречување на судир на интереси во општина Кавадарци. Со цел учество во развој на политиките за интегритет, ФООМ беше дел од работната група за интегритет на локално ниво, основана од ДКСК.

Институтот Преспа од Скопје во рамките на поддршката од ФООМ за 2022 година го спроведуваше проектот „**Климатски мејнстриминг за праведна транзиција**“ со цел да се даде придонес за хармонизацијата со Зелената агенда на Европската Унија, како и кон пристапувањето на Република Северна Македонија во Европската Унија. Проектот беше насочен кон правилното финансиско управување и имплементацијата на зелените фондови и давање на соодветни препораки за подобрување на конзистентноста на

приоритетите за финансирање и законска хармонизација како и за усогласеност на РСМ со целите за одржлив развој. Беше спроведен мониторинг на процесот на програмирање според ИПА-3 и Економската и инвестициската програма, Компаративна оценка на зелените фондови во однос на Националната програма за усвојување на правото како и Следење на финансиското планирање на јавните финансии и мејнстриминг на климатските акции во буџетот.

Здружението за рурален развој Локална Акциона Група АГРО ЛИДЕР со поддршка на ФООМ го спроведе проектот **„Социјална правда во руралните заедници преку зајакнување на дигиталните и претприемничките вештини на жените од руралните средини“** со основна цел подобрување на социјалната и економската положба на жените од руралните средини преку зајакнување на дигиталните и претприемничките вештини за градење на економски одржливи земјоделски фарми и рурални бизниси, воспоставување на пристап до правна и советодавна поддршка и креирање на јавни политики за обезбедување на социјална правда. Во рамки на проектните активности, беше направено надоградување на дигиталната платформа [Домашно.мк](#) со дигитален простор каде ќе се објавуваат програми за поддршка на земјоделството и руралниот развој, и ќе биде понудена бесплатна советодавна поддршка за користење на финансиски средства од постојните програми. Исто така, воспоставени беа услуги за советодавна поддршка преку теренски посети во селата и информирање на жителите за достапните програми и мерки за поддршка во областите на социјална заштита, вработување, земјоделство и развој на бизниси во рурални средини а беше подготвен и Документ со препораки за унапредување на социјалната и економската положба на жителите на руралните средини, со посебен фокус на жените од руралните средини. Во Прилеп беше одржана и Конференција **„Целите за одржлив развој во обезбедување на родова еднаквост, пристап до права и можности за жените од руралните средини“** како и [Саем на земјоделски прозиви.](#)

Како резултат на заложите на ФООМ за **унапредување на околината во која работи и се развива граѓанското општество**, во петтиот [Национален акциски за партнерство за отворена власт \(2021-2023\)](#) е вклучена заложба со која се овозможува бесплатен пристап до податоци за граѓанските организации. На овој начин ја унапредуваме транспарентноста на граѓанското општество, го подобруваме квалитетот и пристапот до јавни и бесплатни информации, создаваме можност за аналитичко користење на

податоците, но и креираме можност за поинклузивно креирање и/или следење на јавни политики преку можноста за тематско, географско или друг тип на таргетирање на граѓанските организации.

Во 2022 година, со поддршка на **Секретаријатот на меѓународната иницијатива Партнерство за отворена власт**, а во партнерство со Центарот за граѓански комуникации (ЦГК) и Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените (ЕСЕ) и во соработка со Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА), ФООМ ги продолжи започнатите активности преку проектот „**Поддршка на процесот за спроведување и следење на Националниот акциски план за Партнерство за отворена власт 2021-2023**“. За непречено одвивање на процесот ПОВ, беа подготвени и одржани низа заеднички состаноци, консултации и координација со и помеѓу Националната координаторка за ПОВ при МИОА и партнерските ГОи за дизајнирање на временска рамка, планирање и дизајнирање на активности при подготовка на работниот план и негово навремено ажурирање. На првата од одржаните [три седници на Советот за ПОВ](#), членовите на Советот беа информирани и се согласија со предлог динамиката на процесот на спроведување на НАП за ПОВ 2021-2023 година.

Беше организирана и одржана Конференција на Високо ниво за промоција на усвоениот НАП за ПОВ 2021-2023 година обезбедувајќи политичка поддршка за негова имплементација. На настанот присуствуваа 37 учесници од 19 државни институции; 62 учесници од 30 граѓански организации; 4 дипломатски мисии и 6 медиуми. За потребите на настанот беа подготвени и дизајнирани ПОВ материјали за брендирање, меѓу кои и НАП за ПОВ 2021-2023 на [македонски](#), [албански](#) и [англиски](#) јазик јавно достапен на www.ovp.gov.mk како и [видео](#) со адаптација на албански и англиски јазик кое беше промовирано на истиот настан и преку порталот www.ovp.gov.mk.

Со цел подобрен квалитет на вклученост на засегнатите страни и одржан дијалог за време на имплементацијата на НАП за ПОВ 2021-2023, во соработка со Националната координаторка за ПОВ беше воспоставена процедура за избор на нови членови на Советот на ПОВ врз чија основа низ транспарентен процес и претходно подготвени

документи¹, беше избрана новата структура на Советот на ПОВ. Поконкретно, нови 16 членови и заменици-членови на Советот на ПОВ 2021-2023 каде за прв пат беа вклучени претставници на судската и законодавна власт, додека претставничка на ФООМ беше избрана за ко-претседателка на Советот за ПОВ.

Беше спроведена работилница за градење на капацитети на новите членови и заменици-членови на Советот за ПОВ со цел развиен и унапреден транспарентен и инклузивен пристап при имплементација на НАП за ПОВ 2021-2023 година. Визуелизацијата за промоција на [членовите на Совет за ПОВ](#) е објавена на порталот www.ovp.gov.mk на македонски и албански јазик. За претставниците од институциите вклучени во НАП за ПОВ 2021-2023 година во петте (5) приоритетни области беа одржани обуки за внесување податоци на www.ovp.gov.mk.

Вклученост на граѓански организации (ГОи) во поддршка и следење на имплементацијата на НАП за ПОВ 2021-2023 беше обезбедена преку обука за градење капацитети на членовите на работните групи формирани во рамки на [Мрежата на граѓански организации за ПОВ \(Мрежа за ПОВ\)](#) во партнерство со Единицата за поддршка при Секретаријатот за ПОВ. На обуката, во присуство од 27 учесници беа формирани 5 тематски работни групи во рамки на Мрежа за ПОВ.

Освен процесот на селекција на експерт за развивање на мониторинг методологија, подготвени беа и насочен повик до Мрежата на ГОи за ПОВ за учество во мониторинг процесот на имплементација на НАП за ПОВ 2021-2023 и подготовка на процес на селекција на 5 монитори кои развија нацрт-извештаи за мониторинг на имплементација во 5 приоритетни области од НАП за ПОВ 2021-2023. Понатаму, со експертска поддршка овие 5 извештаи се сублимирани во Сумарен извештај за мониторинг на имплементација на НАП за ПОВ 2021-2023 година.

Зголемена е јавната свест за достигнувањата при имплементацијата на НАП за ПОВ 2021-2023 преку континуирано обезбедување редовни навремени информации за најновите трендови на ПОВ, едукативни информации, активности на засегнатите страни,

¹ Решение за формирање на Совет за координација и следење на процесот на Партнерството за отворена власт 2021-2023, [Упатство за формирање и работа на Советот за координација и следење на процесот на ПОВ и Деловник за работа на Советот за координација и следење на НАП за ПОВ 2021-2023 година](#)

настани поврзани со процесот на ПОВ во земјата и светот, преку онлајн порталот www.ovp.gov.mk на македонски и албански јазик и со Мрежата за ПОВ. Дополнително, за видливоста на проектот е обезбедена преку промоција на активностите и резултатите на веб-страниците на трите организации и нивните профили на социјалните медиуми, преку веб-страницата на МИОА, а особено преку порталот www.ovp.gov.mk.

Како продолжување на долгогодишните напори на ФООМ за унапредување на финансиската поддршка на здруженијата и фондациите од Буџетот на Република Северна Македонија и унапредување на моделот за државно финансирање, преку Советот за соработка меѓу Владата и граѓанското општество, претставник на ФООМ учествува во [работната група за реформа на системот за државно финансирање](#). Работната група во 2022 г подготви предлог законски одредби за воспоставување на реформиран модел за државно финансирање на граѓанското општество.

Преку проектот **Дијалог со граѓанските организации - Платформа за структурно учество во ЕУ интеграциите**, кој го спроведува ФООМ во соработка со партнерските организации (Центарот за граѓански комуникации, Реактор - истражување во акција и Евротинк - Центарот за европски стратегии), се залагавме за воспоставување структуриран дијалог меѓу граѓанските организации и Владата. Проектот е поддржан од Европската Унија, преку ИПА финансискиот инструмент за граѓанско општество и програмата за медиуми за 2016-2017 година, а кофинансиран од ФООМ и се спроведуваше во периодот од 1 април 2019 до 30 август 2022.

Воспоставената веб-платформа www.dijalogkoneu.mk, која претставува централно место од кое проектот споделува информации во насока на подобрен структуриран дијалог помеѓу граѓанските организации и институциите, содржи повеќе од 1.000 содржини. Платформата досега има приближно 57.000 посети и приближно 12.000 посети.

Централно место на платформата имаат информациите за 12-те секторски работни групи (СРГ), за кои се достапни [38 извештаи за СРГ](#) за 2019, 2020, 2021 година. 15-те извештаи објавени во 2022 укажуваат на тоа дека СРГ немаат воедначен пристап при изборот на претставниците на граѓанските организации, односно дека нивниот статус не е воедначен. Понатаму, СРГ исполнуваат многу мал дел од својот мандат, односно се ограничуваат на ИПА програмирањето. Малиот број средби на СРГ придонесува за

нивната неефикасност. Дополнително, не се објавуваат доволно материјали кои се релевантни за граѓанските организации и за јавноста, па оттаму www.dijalogkoneu.mk претставува ретка можност за добивање информации поврзани со секторските работни групи.

За да се надминат формалните недостатоци за суштинско учество на граѓанските организации во СРГ, во 2021 и 2022 година ФООМ и Секретаријатот за европски прашања (СЕП) работеа на ревидирање на деловниците за работа на СРГ и доставивме до СЕП Предлог - Модел за избор и учество на граѓанските организации во СРГ.

Во 2022 беше објавено третото последователно издание на Истражувањето за граѓанското учество, според кое интеракцијата помеѓу граѓаните и институциите се заголеми во 2021 за 40% споредено со пандеиската 2020 година. Па така, 60% од организациите кои учествуваа во истражувањето известиле дека имале интеракција со институциите во процесот на креирање на политики. Исто така се бележи и зголемена волја за учество на граѓаните во идни процеси на креирање политики. Во 2020 45% од граѓаните кажалe дека би сакале да учествуваат додека во 2021 60% се изјасниле дека би учествувале во идни процеси на носење одлуки.

Платформата претставува и ресурсен и едукативен центар за граѓанско учество и на неа во текот на последните три години се поставени следниве ресурси: [Водич за институционалните механизми за граѓанско учество во процесите на носење политики](#); (12) [тutoriјали и видеа](#), (30) [документи за јавни политики](#) и (60) [инфографици](#) на теми поврзани со ЕУ интеграциите; [Три национални студии за граѓанско учество](#). Повеќе информации за постигнувањата и заложбите на проектот може да се погледнат на завршното [видео](#) за проектот објавено во септември 2022.

ФООМ во соработка со Фондација Метаморфозис го имплементираше **проектот за борба против штетните влијанија на дезинформациите**, поддржан од ДТ Институт од Вашингтон, во периодот јануари - мај 2022 година. Проектот имаше за цел јавна дисеминација и промоција на медиумски содржини кои имаат за цел да се борат против руската пропаганда и дезинформации. Со цел информациите и содржините полесно да стигнат до општата јавност, како дел од проектот во соработка со ТВ24 Вести беа емитувани вкупно 8 ТВ емисии. 4 од ТВ емисиите беа ТВ дебати во емисијата Отворено

со новинарот Младен Чадиковски и релевантни гости и 4 контактни емисии со новинарот Огнен Јаневски.

Исто така, во рамките на проектот беа подготвени 5 анимирани видеа на следниве теми:

- 1) [Руската пропаганда - мит или вистина?](#); 2) [Штетните влијанија на пропагандата](#); 3) [Улогата на медиумите во борбата со дезинформации](#); 4) [Од пандемија до инфодемија](#);
- 5) [Медиумска писменост за дезинформации](#) .

КОНЦЕПТ: ЗЕЛЕН СКОК – ПАРТНЕРСТВА ЗА КЛИМАТСКА АКЦИЈА

Концептот Зелен скок - Партнерства за климатска акција има за цел да ги поттикне граѓанските актери и социјално и економски маргинализираните граѓани да преземат и одржуваат водечка улога во обликувањето на дебатата за политиките за одржлив развој кои се однесуваат на животната средина.

Во текот на 2022 година, продолжи спроведувањето на грантовите доделени во 2021 година, и тоа:

- Проектот **„Проценка на влијанието и можностите за прилагодување на климатските промени во земјоделскиот сектор во Битола“** го спроведуваше Сојузот на здруженија за рурален развој Мрежа на ЛАГови во соработка со Агенцијата за развој и поддршка на земјоделството Битола - Советодавен центар за земјоделство и рурален развој Битола - Центар за Пелагониски плански регион. Проектот имаше за цел локалните власти и институции во Битола да ја интегрираат адаптацијата на климатските промени во програмите за работа. Во 2022 година беше подготвена Програма за прилагодување на климатските промени во земјоделскиот сектор која е доставена на усвојување до Советот на Општина Битола.
- Проектот **„3 R (3 P) Редуцирај, реупотреби, рециклирај - Бизнис модели за употреба на текстилниот отпад“** ги истражуваше и промовираше одржливите модели за употреба на текстилниот отпад како можност за развивање бизниси на социјално ранливите групи, а го спроведуваше Фондацијата за развој на локалната заедница - Штип (ФРЛЗ). Во 2022 година беа промовирани видеа за добрите практики со реупотреба на отпадот од земјава и странство и организирани едукативни настани за учениците во средните училишта во Штип. На завршниот настан „Бизнис модели за употреба на текстилниот отпад“ беше промовиран пристапот на кружна економија и моделите за вклучување на лицата во социјален ризик на пазарот на труд, со употреба на текстилниот отпад со што беше зголемена свеста на локалната заедницата за потребата од рециклирање, посебно на текстилниот отпад.

- Проектот „И на Баирот се може!!!“ го спроведуваше Регионалното географско друштво ГЕОСФЕРА - Битола со цел зголемување на еколошката свест кај населението и создавање на здрава, еколошка средина за живот, пред сè, на најмладите жители во населбата Баир во Битола. Во 2022 година, активностите на проектот беа промовирани преку кампања на Фејсбук (со опфатени преку 151.000 корисници) и [видео](#), еко акција за зголемување на еко-свеста на граѓаните на Битола за исфрлање на пластиката од секојдневието и брошура со резултатите од проектот.
- Проектот „Позитивни промени за управување со комуналниот отпад во Општина Тетово“ го спроведуваше Здружението Мултикултура - Тетово со цел подигање на свеста на локалното население и локалната власт за неопходноста од одржливи стратегии за справување со комуналниот отпад во општината. Во текот на 2022 година, беше финализирана анализата во која се идентификуваа недостатоците и предизвиците при имплементација на тековните закони за животна средина, тековните проблеми и предизвици за прашањата поврзани со управувањето на отпадот и се препорачаа мерки за подобрување на состојбата со управување на отпадот во општината. Младите активисти спроведоа две урбани акции и организираа еко изложба на дела од млади на темата управување со отпад.
- Проектот „Правото во одбрана од негативното влијание на малите хидроелектрани во Македонија“ го спроведуваше Македонско здружение на млади правници (МЗМП) Скопје) во соработка со Центар за истражување и информирање за животната средина Еко свест Скопје. Целта беше да се влијае врз политиките и практиките со кои се стимулира изградба и функционирање на малите хидроелектрани (МХЕ) заради превенирање и намалување на негативните влијанија од изградбата и функционирањето на МХЕ, а со тоа да се намалат негативните влијанија врз природата и луѓето. Изработени се [анализа на прописите од областа на работење на мали хидроелектрани](#), [документ за учеството на јавноста во постапките за користење на водите од МХЕ](#) и [документ за јавни политики](#) за надминување на проблемите во примена на прописите, врз основа на кои се објавени и инфографици кои даваат приказ на најважните недостатоци во однос на системот за функционирање и поддршка на малите хидроцентрали. Активностите на проектот беа промовирани на состаноци со надлежните институции, објави и гостувања во

медиуми. Беа подготвени тужби пред Управен суд на РСМ поради неизготвување на планови за управување со речни сливови и Водостопанска основа на РСМ.

- Проектот **„Утопија? Зелен Исток, бистри води“** го спроведуваше Здружение на граѓани Медиа Плус Штип и имаше за цел преку поттикнување на институциите и инспекциите да ги преземат своите надлежности и одговорности, а граѓаните да го унапредат својот однос кон природата, да се анимира јавноста за потребата од поголема грижа за реката Брегалница. Кампањата продолжи и во 2022 година преку редовно објавување написи на ова тема во програмите на радио КАНАЛ 77 и интернет-страницата <https://mms.mk>. Наодите од мерењата и препораките усогласени во консултативниот процес со засегнатите страни беа споделени со јавноста на завршниот настан во февруари 2022 година.
- Проектот **„Чисто Водно“** го спроведуваше активистичката волонтерска иницијатива „Сметлана“ предводена од Владимир Сикавица со цел зголемување на свеста кај граѓаните за тоа дека отпад не смее да се фрла никаде, освен на дозволени места за тоа. Беа одржани две работилници за ре-употреба на отпад и промовирано видео за важноста од здрава и чиста животна средина.
- Проектот **„Препораки за Поглавје 27 - животна средина и климатски промени“** го спроведуваше Здружение за одржлив развој Милиеуконтакт Македонија. Беа формирани фокус групи за следниве под-поглавја: хоризонтално законодавство, квалитет на воздух, води, индустриско загадување и управување со ризик, управување со отпад, природа и климатски промени, за кои што беа дефинирани по 2-3 приоритети. Фокус групите ги разработија препораките од извештајот во сенка за 2021 година и предложија конкретни решенија и предлози за надминување на препреките и недостатоците за спроведување на релевантното законодавство. Изготвена е Компаративна анализа на јазови на правната рамка (национална и локална легислатива во РСМ) која го регулира статусот со животната средина во РСМ.

Со цел да им овозможи на граѓанските актери да вршат кредибилен мониторинг на политиките поврзани со животната средина и да се залагаат за политики кои ќе обезбедат соодветно и навремено задоволување на нивните потреби и правата за

просперитетен живот, во 2022 година беа доделени грантови на граѓански организации за следниве проекти:

- Проектот **„МЕФ 2022: Социјално праведна и демократска енергетска транзиција како начин за ублажување на енергетската криза“** го спроведуваше Здружение на граѓани ЗИП Институт за политики и добро владение Скопје. Проектот се фокусираше на ублажување на тековната енергетска криза преку социјално праведна и демократска енергетска транзиција. Петтото издание на енергетскиот форум се одржа на 30 јуни и 1 јули 2022 година во Охрид во соработка со Владата на Република Северна Македонија и Амбасадата на САД во Северна Македонија. Со учество и соработка со различни експерти во хибриден модел (физичко и присуство на Интернет), форумот го изложи процесот кон енергетската транзиција во земјите од Западен Балкан досега и предложи препораки за справување со тековната енергетска криза. Форумот обезбеди платформа на високо ниво каде се дискутираа предизвиците на земјите од Западен Балкан во постигнувањето на праведна енергетска транзиција и обезбедување пристап до достапна, сигурна, одржлива и модерна енергија за сите (ЦОР 7).
- Проектот **„Иновативни решенија за зелен Исток“** го спроведуваше Здружението на граѓани „Медиа плус“ Штип и имаше за цел запознавање и внесување на иновативни природно базирани решенија за решавање на проблемите во животната средина кои ги засегаат граѓаните и нивното здравје, преку серија консултативни средби за вклучување на заедниците и обезбедувањето придонес при донесување на одлуките за примена на тие решенија. Во рамки на проектот, беше изработена [мапа на црни еколошки точки во Штип](#). Дополнително, беше подготвен предлог за природно базирани решенија и [брошура за примена на практично базирани решенија](#). Исто така, беше спроведена кампања која во еден дел беше посветена и на борбата на граѓанските активисти кон почиста животна средина и прилагодување кон климатските промени. Посебно внимание проектот посвети на борбата на жителите на Турско Рудари во Пробиштип, кои останаа без вода за наводнување по изградбата на мини хидроцентрали. Објавени се новинарски стории и видеа кои се однесуваат на судски постапки за аерозагадувањето во Кочани, со кои се информираа граѓаните, институциите и пошироката јавност за применливоста на иновативни и природно-базирани

решенија. Во соработка со Македонското здружение на млади правници на активистите од Кочани и Пробиштип им беше овозможена правна помош. Како резултат на застапувачките активности градоначалникот на Кочани договори поставување на мерни станици од страна на Амбиком лабораторијата на Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип.

- Проектот „Акција за унапредена правна и институционална заштита на водите“ го спроведуваше Македонското здружение на млади правници. Главна цел на проектот беше зајакнување на правната и институционална заштита на водите преку унапредување на подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за водите, како и поддршка на внатрешната организација и работа на Секторот води во рамки на Министерството за животна средина и просторно планирање. МЗМП потпиша Меморандум за соработка за подготовка и унапредување на подзаконските акти што произлегуваат од Законот за води со Министерството за животна средина и просторно планирање и ги вложи своите капацитети кон општо подобрување на законодавството во областа на заштитата на животната средина преку директно учество во изготвување на правни прописи, анализи на досегашното постапување и препораки за поквалитетни практики. Изработен е [Правилник за техничките услови, начинот и постапката за мерење на квантитетот и квалитетот на зафатените или исцрпените количества на вода за наводнување на местата на црпење или зафаќање](#). Принципот на инклузивност, транспарентност и јавност при изработувањето на подзаконските акти се оствари преку 4 консултативни состаноци со 10 институции и 2 теренски состаноци со теренски посети на водозафати и каналски системи; јавно објавување на информации за спроведените консултативни активности и текот на процесот на изработување и јавно објавување на нацрт на правилниците; одржување јавна расправа за нацрт текстовите на правилниците и овозможување доставување писмени коментари до претставници од Министерството за животна средина и просторно планирање. Преку изработување на анкетно истражување со вработените во Секторот за води за предизвиците во работењето и спроведување на законските надлежности од Законот за водите, изготвен е [документ за јавни политики](#) за потребите од реформирање на органот на државната управа. Преку јавно промовирање на документот за јавни политики на панел дискусија со Министерството за животна средина и просторно планирање, Министерството за

информатичко општество и администрација, Државниот инспекторат за животна средина и Заедницата на единици на локалната самоуправа, на тема институционални капацитети за заштита на животната средина, поттикната е јавна дебата за потребите од измени на институционалната рамка.

- Проектот „Анализа на состојбата со законската регулатива од областа на водите и препораки за подобрување на квалитетот на националните документи (стратегија за управување со води и Водостопанска основа на РСМ)“ го спроведуваше Здружение за одржлив развој Милиеуконтакт Македонија со цел да се направи преглед на усогласувањето на ЕУ Директивите и националното законодавство за води за да се добие реална слика на моменталната состојба, но и да се утврдат реални приоритети за подобрување на состојбата. Подготвена е Анализа на законска регулатива за води од аспект на плански документи и тела кои се предвидени со законот и развиени се препораки за измена и дополнување на Законот за води - членови кои се однесуваат на основните плански документи. Исто така, се работеше на предлог модел на Стратегија за води изработен врз основа на сознанијата добиени од истражување и компаративна анализа на стратегии за вода во соседните држави (Бугарија, Хрватска и Србија) и на подготовка на Правилник за содржината, методологијата, начинот на подготвување и процесот на консултации со јавноста при подготовка на Националната Стратегија за води.
- Проектот „4P (редуцирај, рециклирај, реупотреби и пренамени) Социјална инклузија преку кружна економија“ го спроведуваше Фондацијата за развој на локалната заедница Штип и имаше за цел унапредување на разбирањето за придобивките од прописно одлагање на текстилниот отпад и негово искористување како комерцијален ресурс со особен фокус на социјално загорени лица во Штип. Во рамки на проектот во јавноста беа промовирани обврските и придобивките од новиот Закон за управување со дополнителни текови на отпад. Беше подготвен информативен флаер и видео содржини за придобивките од Законот, негова олеснета имплементација и навремена подготовка за обврските кои произлегуваат од истиот со цел зголемување на свеста за прилагодување на навиките за постапувањето со отпадот. На регионалната дебата за предизвиците од Законот за управување на дополнителни текови на отпад, со посебен осврт на текстилот присуствуваа претставници од ЛС, од текстилни компании, трговци со текстил,

здруженија кои работат на прашањата со отпадот и голем број на граѓани. Исто така, се работеше на зголемување на сензитивноста на јавноста и заедницата за потребите и општествениот придонес на стекнатите вештини за преработка на текстил кај специфични категории граѓани. Беа реализирани работилници во ДСУ „Искра“ - Штип и ЦПЛИП „Порака“ - Штип. Во ОУ „Ванчо Прќе“ - Штип се работеше со деца за запознавање со културата на рециклирање, реупотреба и правилно депонирање на отпад. Во рамки на воспоставениот тренинг центар, лицата во социјален ризик од Штип (долгорочно невработени граѓани, самохрани родители, лица кои останале без работа поради пандемијата и др.) се стекнаа со вештини од областа на текстилната струка за селекција и преработка на текстилниот отпад и изработка на готови производи со додадена вредност со што се обезбедува можност за остварување на дополнителен приход/вработување, а со тоа и намалување на сиромаштијата. Изработените производи, исто така, придонесуваат за намалување на количеството на текстилен отпад во Општина Штип. Кратките видеа со упатства за постапување по одредбите на законот и промоција на тренинг центарот и проектните активности се достапни на електронските канали на ФРЛЗ (<https://frlz.org.mk/>; [You tube](#), <https://recikliraj.mk/>).

- Проектот „Анализа на напредокот на усогласеноста и имплементацијата на ЕУ законодавството за животна средина и климатски промени со националното законодавство (Извештај во сенка за Поглавје 27 за 2022 година)“ го спроведуваше Здружението на граѓани Центар за климатски промени Гевгелија. Целта на проектот е да се зајакне улогата на ГО во следење на состојбата со животната средина и климатските промени од аспект на усогласување на ЕУ законодавството за животна средина и клима, неговата имплементација и административните капацитети за спроведување на законодавството за животна средина. При тоа, во рамките на проектот исто така се работеше и на подигање на свеста на ГО за потребата од активно следење на состојбите со животната средина и климатски промени преку континуирано подобрување на нивните капацитети за мониторинг. Објавен е Извештајот во сенка 2022 за Поглавје 27 изработен од неколку граѓански организации кој дава преглед на прогресот во секторите хоризонтално законодавство, квалитет на воздух, квалитет на води, управување со отпад, индустриско загадување и управување со ризик, заштита на природа и климатски промени и преглед на состојбата со усогласување и имплементација на

законодавството за животна средина и климатски промени и административните капацитети. Дел од извештајот се и препораките за подобрување на состојбите во секое од подпоглавјата.

Во рамките на институционалната поддршка од ФООМ, Центарот за современи уметности - Скопје (ЦСУ) спроведе низа урбани уметнички акции и едукативни активности. Тематски, акциите главно се или реакција на акутните проблеми на заедниците или се насочени кон обелоденување на оние проблеми во општеството кои политичките елити сакаат да ги задржат далеку од очите на јавноста. Проектот предвидуваше имплементација и поддршка при имплементација на локални иницијативи во заедниците. На почетокот на годината ЦСУ објави јавен повик за поддршка на идеи кои подоцна низ заедничка работа прераснаа во локални иницијативи посветени на заедниците од каде што потекнуваа. Реализирани се седум локални иницијативи (во Радовишко, Валандовско, Маврово Ростуше, Бојане-Скопско, Виничко - каменички регион и гостиварскиот дел на Шар планина) во чија подготовка и реализација беа вклучени над 100 учесници, и тоа:

- Иницијативата **„Различни а сепак исти“** (во соработка со НВО Блесок од Радовиш и локалното население од селата Калаузлија и Коџалија) беше посветена на вклучување на јурчкото население и неговите креативни потенцијали во културниот живот на Радовишкиот регион;
- Иницијативата **„Заедно за подобро наше за сите“** (во соработка со 6 локални ГО од Валандовско, ДСУ Гоце Делчев, Дом на култура Валандово и општина Валандово) се состоеше од пет различни сегмента почнувајќи од креативно запознавање на младите со функциите на јавните служби, претпријатија и институции, а завршувајќи со еколошки акции и идеи за зголемување на енергетската ефикасност;
- Иницијативата **„Побуда природа за секое дете“** - С. Камењане - Шар планина имаше за цел подигнување на свеста кај младите за заштитата, важноста на природата можностите кои ги нуди Шар Планина и го промовираше рециклирањето, заштитата и економските можности што ги нуди Шар Планина како клучните ресурси преку информации, едукација, обука, промоција и еколошки активности.

- Иницијативата „И Јас сум Човек“ која беше реализирана со здружението Исчекор од с. Стојаково и поединци и социјални работници од општините Дојран, Валандово и Богданци беше посветена на лицата со посебни потреби и проблемите со кои тие се соочуваат. Во рамките на иницијативата покрај истражување за пречките со кои се соочуваат лицата со попреченост последователно беа реализирани и акции за зголемување на пристапноста на институциите за лицата со инвалидитет.
- Иницијативата „Партизански споменици во Река“ се однесуваше на уредување и рехабилитирање на пет запуштени партизански споменици во Реканскиот регион. Во рамките на иницијативата уредени и санирани беа партизанските споменици во селата Јанче, Велебрдо, Битуше, Требиште, Ростуше и Жировница.
- Иницијативата „Фестивал на грозјето с. Бојане 2022“ беше спроведена во соработка со ЗИП институт и е еден од ретките настани од граѓански карактер кој ги вклучува селата Свиларе (горно и долно) Копаница, Бојане, Рашче и Радуша и токму затоа претставува зародиш на граѓанското во овој регион кој иако е многу блиску до Скопје во културна и соционтрополошка смисла сеуште живее во турското средновековие.
- Иницијативата „Уредување на простор на Блатечка Брана“ беше спроведена во соработка со МЗ Блатец. Заедно со локалното население и извидничкиот одред Артмонија од Ваница во рамките на иницијативата комплетно е уреден простор од околу 600м² изработени се клупи, канти за отпадоци, огниште, училница на отворено, поставена е заштитна ограда на стрмните делови кон езерото. Целиот простор е оплемеент и сега е на користење на локалното население но и сите посетители на овој крај.

Триесетина уметници, активисти и претставници на заедниците реализираа шест урбани акции поврзани со локалните проблеми кои го мобилизираа локалното население самото да се вклучи во решавање на проблемите. Од шест таргетирани проблеми три се решени, а за другите проблеми е информирана пошироката јавност и подигната е јавната свест. Во рамките на проектот исто така беа организирани и шест работилници (Маврово, Валандово, Ваница, Кочани, Штип и Дојран) на кои што се разговараше за локалните проблеми и потенцијали и можностите за нивна артикулација.

- **„Среќна Нова Година Скопје“** е предновогодишна уметничко креативна урбана акција, посветена на граѓаните на Скопје која имаше за цел да им го долови новогодишниот дух и новогодишната магија (бидејќи градот заборава да го стори тоа) и да ги изненади и израдува ранливите категории деца на улица со новогодишни пакетчиња и слични подароци. Акцијата имаше извонреден одек беше една од 3те најгледани новогодишни вести со опфат до над 200.000 граѓани. Новогодишно украсената „Лада нива“, се возеше низ градот и им делеше новогодишни пакетчиња на децата од улица и други ранливи категории, за некои од останатите деца (социјално незагрозени) имаше и по еден скроман примерок на приказната „Девојчето со ќибритчињата“ од Ханс Кристијан Андерсен, и преку оваа тажна приказна сакавме да се поттикне нивната хуманост и солидарност и она што го имаат доколку се во можност да го споделат со своите врстници и другарчиња кои немаат доволно“.
- Во рамките на акцијата **„Пингвини, метаморфози и еволуција - Скопјани и топлификација“** беа поставени пингвини на неколку локации низ Скопје и ги претставуваа скопјани кои во повеќе наврати се соочија со ладни радијатори во своите домови, со што домовите наместо станови заличува на поларни куќарки - Игла. Со оваа акција исто така сакавме да ги предупредиме Град Скопје - Влада - БЕГ - Регулаторна комисија да работат на решавање на овој проблем бидејќи постоеше опасност парното на минусни температури да биде слабо или да го нема а Скопјани да се чувствуваат како пингвини.
- **„И јас имам Даунов синдром, те молам допри ме“** беше посветена на образовниот скандал со малечката Ембла од Гостивар која беше изложена на дискриминација во образовниот процес поради Дауновиот синдром. Оваа акција „Допри ме“ уште еднаш нè потсети на нетолерантноста на сите нас кон сè она што е различно. Интересен е податокот дека во рамките на акцијата која беше спроведена во центарот на Скопје на повеќе локации во времетраење од неколку часа од околу 3.000 минувачи кои поминаа во непосредна близина на активистите, само поразувачки 3% или нешто помалку од 100 луѓе остварија контакт, односно ги допреа активистите.
- **„Да не ја преспиеме промената на ДУП-от“** беше креирана во знак на поддршка на граѓаните и граѓанските активисти од Владе кои пролетоска активно се бореа да го

спречат донесувањето на новиот ДУП со кој неколкукратно ќе се зголемеше бројот на жители и ќе уништеше добар дел од јавниот простор и јавното зеленило во Влае (просторот помеѓу Порта Влае, бул. Партизански одреди, реката Вардар и улицата Адолф Циборовски. За среќе активностите на активистите дел од нив подржани и од ЦСУ вродија со плод и најавена и измена на ДУП-от за овој дел од населбата.

- **„Златен бензин - само небото е граница за цените“** е уметничка акција односно низа акции посветени на енормните поскапувања на продуктите и енергенсите и намалувањето на животниот стандард на граѓаните. Уметничката акција е насловена „Златен бензин - само небото е граница за цените“, имаше за цел да ги потсети надлежните дека со укинувањето на мерките за намалување на цените на горивата македонските граѓани мака мачат да ги извршуваат секојдневните обврски, а околу 100.000 граѓани се директно зависни од цената на горивата.
- **„Винички чешми, Виничка река и Винички Метеор“** го адресираше проблемот во Веница со неодговорноста на јавните комунални служби и претпријатије. Беа спроведени 3 различни акции: садење цвеќиња и поставување чешми на местата каде комуналец копа при дефекти на водоводот а редовно заборава потоа да ги затвори и уреди дупките, поставување водомерни летви во коритото на Виничка река чие што корито по уредувањето и креирањето на бедем и регулација за само 3-4 години е затрупано со повеќе од 2/3 од волуменот кој е исполнет со чакал и при обилните врнежи во август годинава недостасуваа само 10цм воден столб за виничка река да протече по улиците и поставување на метеор до групата големи камења кои неколку години стојат на улица и претставуваат опасност за возилата и минувачите. По комуницирањето на акциите малите проблеми (дупки и камења) се целосно решени а ЕВН, пожарната служба и полицијата побараа од општина Веница решавање на проблемот со таложењето чакал во речното корито.

Во рамки на договорот за соработка, Центарот за современи уметности и ФООМ, ја организираа конференцијата [„Време за ресетирање: Предефинирање на моќта на заедниците преку креативен активизам и ангажирана уметност“](#) на која учествуваа познати теоретичари, ангажирани уметници, активисти и претставници на организации од Африка, Албанија, Босна и Херцеговина, Германија, САД, Северна Македонија, Србија и Холандија. Конференцијата беше посветена на размена на искуства во функција на осмислување нови приоди за оние кои застапуваат општествени промени и

ги пренесуваат на следно ниво. Настанот имаше за цел да ги капитализира искуствата и научените лекции на врвни теоретичари, ангажирани уметници, активисти и организации што промовираат слични или комплементарни иницијативи. Учесниците ги анализираа научените лекции и дискутираа за претстојните предизвици и можности, особено фокусирани на потенцијалот за мултиплицирање на ефектите од овој тип ангажман и зголемување на влијанието во заедниците. На конференцијата се одржа и промоција на книгите „СОЗДАВАЊЕ ПРОМЕНА: Разгледување креативни приоди за акција против корупција во Западна Африка и на Западен Балкан“ и „Уметнички/креативен активизам во Македонија: Враќање на јавниот простор преку граѓански ангажман 2006 - 2020“, и се проектираше документарниот филм „КреаАКТ: Креативни приоди во борбата против корупција на Западен Балкан и во Западна Африка“, подготвен во рамки на иницијативата на ФОО „Регионални креативни јадра,“ ([кратка верзија](#), [цел документарен филм](#)).

Во 2022 година се спроведуваа и активностите на трите граѓански организации за унапредување на методите на креативен активизам кои ги користат во својата работа во рамки на грантовите доделени во 2021 година со поддршка од Програмата за култура и уметност на ФОО, и тоа:

- Здружението на граѓани Центар за современи уметности го спроведуваше проектот „Артиватор - уметност и креативност за активни граѓани и заедници“, чија цел е разбивање на меланхолијата и летаргичноста кај граѓаните, зајакнување на граѓанската моќ и развивање нови вештини и методологии за активен и креативен пристап за решавање на проблемите што произлегуваат од темите кои ги засегаат (животна средина, климатски промени, антикорупција и социјална правда). Во рамките на проектот беа обучени над 30 активисти, граѓани и претставници на граѓански организации (од Тетово, Штип, Валандово/Дојран, Кочани, Винаца, Струмица, Скопје и Маврово Ростуше) во 4 работилници за методологиите и тактиките на делување на уметничкиот/креативен активизам, лидерство и работа со групи, форум театар, користење на методологијата на раскажување приказни и однесување на публиката/јавноста како предуслов за поуспешна комуникација и мобилизација. дваесетина претставници на локални граѓански организации и иницијативи се вмрежија и оспособија за самостојно креативно активистичко делување. Беа креирани и реализирани следниве уметнички креативни акции:

- „Чекајќи го Годо“ - акција посветена на односот на Европската Унија кон Република Северна Македонија.
- „Сончогледи“ - акција реализирана заедно со иницијативата за здрав живот во Кочани и иницијативите за чист брегалнички регион како реакција на аерозагадувањето во Кочани, предизвикано од фабриката за преработка на отпадна хартија Пејпр Мил која во своето производство од користење на метан како енергенс кој не загадува помина на сомнителни сончогледови пелети кои екстремно загадуваат. По акцијата под притисок на јавноста и медиумите беа направени проверки од надлежниот инспекторат, но резултатите сеуште не се достапни во јавноста иако користењето на пелети како погонско гориво во периодот по акцијата е прекинато.
- „Контејнери кои јадат ѓубре“ - акција спроведена во соработка со неколку уметници како одговор на загадувањето со ѓубре во Маврово/Ростуше. Беше интервенирано директно врз 10-тина контејнери со уметнички креации кои покажуваат кое ѓубре во кој контејнер треба да се фрла и беше спроведена едукативна кампања.
- Акцијата „Идентитетол Форте“ го прикажува апсурдот во кој е заглавена Македонија со приказните за опасноста од губење на идентитетот заради отстапките кон ЕУ и Бугарија.
- Акцијата „Крикот на охридската пастрмка“ имаше за цел да ја алармира јавноста за загрижувачката состојба со популацијата на ендемската охридска пастрмка.
- Акцијата „Мурал за Кумановска река“ која на мурал го претставува ѓубретото и е во кумановска река која е претворена во депонија. По акцијата општина Куманово започна акција за чистење на коритото на Кумановска река.
- Акцијата „Златни плакети за Лопатите“ се состоеше од 12 лопати на кои им беа доделени златни плакети и ги потсети надлежните во Министерството за здравство на ветувањата за изградба и пуштање на новиот клинички центар

во Штип. Кратко време по акцијата надлежните изјавија дека интензивно се работи на надминување на проблемите и продолжување со изградбата. Борбата на активистите продолжува и се работи на изложба на ветувања кои политичарите ги имаат дадено за изградба на Штипскиот клинички центар.

- Акцијата „Блатец - мурал посветен на водата“ со која се апелира на зачувување на реката на која и претстои опасност да биде ставена во цевки за мала хидроцентрала.
- Акцијата „Митоловка и Митовник“ е посветена на борбата со корупцијата која го уништува нашето општество и ги јаде нашите пари и со неа е обележан денот на борба против корупцијата 9 декември.
- Здружението на граѓани Младински образовен форум во рамки на проектот **„Креативна младинска акција за животна средина“** активно ги следеше клучните проблеми, прашања и потреби на младите поврзани со животна средина и екологија и континуирано ја анализираше состојбата во локалните заедници. Преку вклучување на младите и локалната заедница во мапирање и решавање на локалните проблеми беа идентификувани 17 локални еколошки проблеми. Се реализираа пет креативни еколошки акции МОФ насочени кон зголемување на свеста на луѓето и алармирање на институциите за загадувањето на животната средина и тоа: во општина Кисела вода за недостатокот на велосипедски патеки; на крајбрежјето на Преспанско Езеро поради намалување на водостојот на езерото; Кумановска бања за да се разоткрие прашањето за водата; Општина Велес за загадувањето на реката Вардар; и Општина Маврово и Ростуше за проблемот со дивите депонии. Преку континуиран процес на истражување и собирање информации, креативните акции пробаа да тангираат конкретен проблем со кој се соочуваат младите. МОФ спроведе обуки за едукација и зајакнување на внатрешните капацитети со кои ја унапреди постоечката програма за младински активизам и поттикна примена на одржливи активистички практики и креирање дијалог меѓу различните чинители за заедничко дејствување за решавање на проблемите од областа на животната средина во локалните заедници. Радио МОФ континуирано известуваше за теми поврзани со активизам и животна средина. Во периодот јануари - октомври 2022 година објавени се 215

вести, со повеќе од 47.000 прегледи, на темите активизам и животна средина. Објавени се 5 документарно-новинарски продукти кои целат да ги промовираат акциите и да ја запознаат широката јавност со клучните проблеми кои ги засегаат средношколците од клубовите на програмата Младински активизам. Видеата насловени: „Залезот на Преспанското Езеро“, „Точко Точковски ја посети планетата Земја“, „Како Вардар ќе дотечам и ѓубре ќе довлечам“, „Младинска еко-акција во Ростуше“ и „Се пие ли водата кај Кумановска бања?“ имаат повеќе од 150.000 прегледи на Facebook профилот на Радио МОФ. Како дополнителна вредност за проектот, подготвена е и дополнителна акција „Ќе се дише ли зимава?“ во главниот град за загадувањето на воздухот во зимскиот период.

- Јавната установа од областа на културата Културно-социјален простор ЦЕНТАР - ЈАДРО, Скопје го спроведуваше проектот „Места на дарешливост - трансформативни станици (социјално ангажирани уметнички практики како алатка за општествени промени)“, преку кој уметниците од различни уметнички дисциплини се мотивираат да ги зголемат своите знаења и вештини во областа на социјално ангажираната уметност и се поттикнуваат да креираат партиципативни проекти преку кои ќе имаат влијание во заедницата и ќе влијаат на подигањето на свеста за темите и проблемите во областите животна средина, антикорупција, човекови права и социјална правда. Беа одржани 6-дневна тренинг-работилница “Кујна за критички рецепти и обединети (не)вештини” и серија од 3 online предавања на светски реномирани уметници на кои учествуваа 10 домашни уметници и креативци од повеќе области кои имаа можност да стекнат и да ги прошират своите знаењата и вештини во областа на социјално ангажираните уметнички практики. Online предавањата кои беа пренесувани во живо на ФБ каналот на КСП Центар-Јадро, им овозможи на повеќе од 500 заинтересирани да се запознаат со уметничката пракса на трите реномирани автори (Жан ван Хејсвик од Холандија, Томас Хиршхорн од Швајцарија/Франција и Дмитри Виленски од Русија. На повикот за реализација на социјално ангажирани уметнички проекти (со фокус на темите: животна средина, антикорупција, човекови права, социјална правда), беа избрани 5 проекти што добија финансиска и логистичка поддршка за реализација. Проектите се реализираа на повеќе локации во Скопје и во други градови на државата (Кочани, Кавадарци, Велес). Проектните активности опфаќаа широк спектар на активности и уметнички дисциплини и се состоеа од креативни и

едукативни работилници, колективни уметнички и интердисциплинарни истражувања на темите, локални акции, партиципативни театарски перформанси, изложби, инсталации итн. Во реализацијата на проектите беа директно вклучени над 50 уметници и креативни професионалци од различни профили, а над 300 граѓани беа директно вклучени во проектните активности како учесници и публика. Проектите беа претставени и на завршна изложба во ноември 2022 г.

Со поддршка на програмата за култура и уметност на ФОО, во рамки на иницијативата регионални креативни јадра, во 2022 година беа доделени три гранта, и тоа:

- Проектот **„Заедно за подобро“** го спроведуваше Установа Центар за современи уметности Скопје со цел да се слушнат потребите на граѓаните и нивниот став кон активизмот, граѓанските иницијативи и проблемите со кои се соочуваат. Преку 6 јавни трибини во 6 града со преку 200 учесници отворено се разговараше за проблемите и потенцијалите можностите за граѓанско делување и модалитетите за граѓанска мобилизација. Силен акцент беше даден на меѓусебно поврзување на иницијативите и активистите како и отворање простор заеднички да се работи на примена на нови вештини и методологии и активен креативен пристап до заедниците и публиките (граѓаните) и нивните проблеми на теми кои им се блиски и ги засегаат. Беше организирана и работилница на тема „Активизам, креативен активизам, мобилизација на јавноста, анимација и вклучување на публиките и вршење притисок кон надлежните“ на која учествуваа 30-тина претставници на локални граѓански иницијативи, активисти, поранешни активисти и претставници на граѓански организации. Учесниците ги надградија и /или се здобија со нови познавања од областа на активизмот, работата на ниво на заедници, уметничкиот и креативниот активизам и комуникации со публиките и јавноста. Заедно со претставници на 10тина иницијативии и организации се креираше хаб за меѓусебна поддршка кој има функција во иднина да отвори коридори за меѓусебна поддршка на иницијативите и организациите при имплементацијата на нивните активности и во нивната борба за решавање на проблемите.
- Проектот **„Места на дарешливост- трансформативни страници 2“** го спроведуваше Јавната установа од областа на културата Културно-социјален простор ЦЕНТАР - ЈАДРО, Скопје како втора фаза на претходниот грант. Проектот се состоеше од

серија тренинг-работилници и предавања и тоа: петдневна серија работилници за партиципативен театар под наслов „Театар на угнетените - моќни трансформации и/или трансформации на моќта!“ за 10 домашни уметници и креативни професионалци кои имаа 3 форум-театар изведби во основни училишта во Скопје со околу 60 гледачи; серија работилници и предавања за критичко пишување („Критичка материја и материја на критика“, „Критиката во немилост меѓу лајковноста ем инстант културата“и предавање за критичко пишување) и петдневна работилница за партиципативна уметност - серија предавања, разговори, практични вежби и теренски посети со 12 домашни уметници и учесници со различна професионална позадина; предавање за партиципативна уметност и критичко пишување „За јавност и циркулацијата“. Подготвен е документарен видео колаж и публикација од активностите.

- Проектот „Пејзаж на вознемиреност“ култура и уметност за идното коегзистирање со еколошките кризи и климатски промени“ го спроведува Музејот на современи уметности до јуни 2023 година со цел да создаде услови за квалитетна размена на знаења, соработки, едукација и уметничка продукција преку која новите генерации уметници, истражувачи, активисти и граѓани во Македонија се ангажираат во однос на животната средина и климатските промени, односно како преку уметничките практики и културни модели ќе се иницира зголемување на свеста помеѓу граѓаните кон широк спектар на важни прашања. Преку серија презентации, работилници, разговори и продукција на дела во повеќе градови, МСУ презеде важна институционална улога сосредоточена на ефектите од климатските промени, погрешните локални политики, загадувањето на воздухот, депониите, губењето на биодиверзитетот.

КОНЦЕПТ: ОБРАЗОВАНИЕ НА ПОМАЛКУБРОЈНИТЕ ЕТНИЧКИ ЗАЕДНИЦИ

На крајот на 2021 година, Фондацијата Отворено општество - Македонија додели грант на Здружението за анализи и истражувања ЗМАИ со цел да изврши анализа на постоечките услови и степенот на подготвеност на училиштата за спроведување на новата концепција за основно образование која од оваа учебна година се спроведува во прво и четврто одделение. Преку проектот „Подготвеноста на основните училишта за и ефектите од реализацијата на образовната програма од новата концепција за основно образование во РСМ“ се спроведе истражување во 11 општини и 48 училишта во коишто се реализира настава на јазиците на помалите етнички заедници. Истражувањето опфати анализа на одговори на 628 родители на ученици, од кои, 241 родители на ученици од I-во одделение (38,38%), 340 родители на ученици од IV-то одделение (54,14%) и 47 родители на ученици од друго одделение (7,48%), како и 231 наставник на ученици во I-во и во IV-то одделение, од кои 106 наставници од I-во одделение во учебната 2021/2022 година, 101 наставник од IV-то одделение во учебната 2021/2022 година и 24 наставници од предметна настава и од друго одделение. Анализата покажа дека концепцијата е добра основа според која треба да продолжи да се работи и во наредните одделенија. Според дадените одговори на прашалниците, и наставниците и родителите ја поздравуваат иновативноста и велат дека децата се позаинтересирани на часовите. 62% од родителите се согласуваат дека за време на часовите наставниците користеле иновативни методи. Сепак, сите истакнуваат дека е потребна подобра информациско технолошка инфраструктура и повеќе обуки за образовниот кадар. Дел од наодите од анализата на ЗМАИ упатуваат на високо ниво на согласност кај родителите (71%) дека учениците кои следеле настава на јазиците на помалите етнички заедници, имале зголемено чувство на припадност кон општеството. Испитаниците ја поздравуваат иновативноста која ја нудат новите технологии. Според нив, таа помага за побрзо учење кај децата. 62% од родителите се согласуваат дека за време на часовите наставниците користеле иновативни методи, кои го олесниле учењето на нивното дете, а слично ниво на согласност (64%) се јавува и кај одговорите од наставниците. Останува препораката покрај дигиталните алатки, да се користат и печатени материјали и учебници. 86% од родителите сметаат дека тие се потребни.

Презентацијата на наодите од анализата на ЗМАИ се реализираше на 12 октомври 2022 година, после која следеше продуктивна дискусија на која учествуваа: истакнати универзитетски професори, градоначалници од општините во кои беа спроведени истражувањата, претставници од меѓународни организации кои работат во областа на детскиот развој и образование, претставници на државните институции од областа на образованието и унапредувањето на правата на помалите етнички заедници и експерти од областа.

Истражувањето е публикувано на веб-страницатана ЗМАИ и претставува добра алатка за дополнителни анализи од релевантните институции во образованието со цел подобрување на квалитетот на настават и имплементација на концепцијата за основно образование.

На крај на 2021 година, ФООМ додели грант на Здружението на граѓани Младински образовен форум (МОФ) за реализација на проектот Младински политики за подобар животен стандард на младите во помалите средини со цел да се креираат активности за застапување за подобрување на политиките за млади на локално ниво и креирање на можности за активности и услови за развој на младите во помалите средини и руралните области. Преку процеси на застапување, вмрежување со младински организации, неформални групи, училишта, организации за млади, како и самите млади, МОФ креираше неформална платформа за дијалог меѓу младите и институциите на локално и обезбеди и тековно мониторирање и информирање на младите за политики, процеси и проекти кои се однесуваат на нив, но и креирање на професионални новинарски текстови, објави и продукти.

МОФ спроведе шест работилници за млади од Охрид, Струга, Штип, Гевгелија, Битола, Делчево и Тетово во соработка со партнерските организации: Центар за истражување и анализа НОВУС - Струмица, Фондација за развој на локалната заедница - Штип, Центар за едукација и развој - Теарце, Регионален центар за одржлив развој - Гевгелија, НВО КХАМ - Делчево и Здружение за развој и активизам „Аква“ - Струга преку кои младите ги идентификуваа областите за кои на локално, но и национално ниво е потребно да се вклучат со свои предлози и сугестии за подобрување и иницијативи. По спроведените работилници, но и средби со претставници од локалните самоуправи, МОФ ги сумираше резултатите и препораките во документ за застапување Младинска

вклученост во единиците на локалната самоуправа и ги презентираше на јавен настан кој се одржа на 20 октомври 2022 година со учество на претставници од Влада, Агенцијата за млади и спор, претставници од локални самоуправи и млади од општините во коишто се реализираа активностите.

Радио МОФ во текот на имплементацијата на проектот објави свои текстови, анализи и продуцираше 10 емисии за млади Инста(нт) вести релевантни на темите кои ги засегаат младите на локално ниво.

Во рамки на поддршката одобрена од ФООМ кон крајот на 2021, Фондацијата за образовни и културни иницијативи Чекор по чекор продолжи да работи и во текот на целата 2022 г. на унапредување на наставата и учењето во 10те основни училишта со настава на јазиците на помалку бројните етнички заедници со што ја поддржа новата Концепција за основно образование и придонесе за нејзиното спроведување. Беа реализирани три посети со библиотеката на тркала. Беше подготвен прирачник за наставници со активности за сликовниците од едицијата „Нашата прва библиотека“. Адаптирани се две сликовници на ромски, турски, српски и босански јазик кои се достапни за децата, наставниците и родителите во дигиталната библиотека на Фондацијата. Снимени се и видео материјали на тема „Образованието и уметностите: Важноста на ликовната и драмската уметност во развојот на децата“. Се работеше и на промоција на проектните активности преку споделување информации за спроведените проектни активности.

Во текот на 2022 година, со цел поддршка на имплементацијата на Концепцијата за основно образование, ФООМ додели грант на Бирото за развој на образованието за да се изготват и преведат 12 прирачници на пет наставни јазици: македонски, албански, турски, српски и босански јазик. Прирачниците имаат за цел подобрување на компетенциите на наставниците и спроведување на програмите според новата Концепција за основно образование а се наменети за наставници за прво, второ, четврто и петто одделение по четири предмети. Бараната поддршка од ФООМ ќе послужи за техничко и графичко уредување на прирачниците и наставните листови за учениците кои се составен дел од прирачниците, како и превод на четири јазици.

Фондацијата Отворено општество - Македонија (ФООМ), во текот на 2022 година во рамки на проектот Пилотирање на соларни панели во училишта во Република Северна Македонија, реализираше посети на повеќе локации во државата со цел да се идентификуваат училишта во помали населени места, рурални и урбани, во кои постојат соодветни технички можности за изведување и инсталација на фотоволтаични соларни системи. Потоа ФООМ од сопствени средства и како дел од регионалната иницијатива спроведувана и во Албанија, Србија и Косово, ги избра четирите општини - Делчево, Валандово, Чучер Сандево и Центар Жупа - за реализација на донацијата. Пет училишни објекти од кои два средношколски училишни центри - СОУ „Гоце Делчев“ во Валандово и СОУ „Методи Митевски Брицо“ во Делчево, и три основни училишта во рурални подрачја - ООУ „Страшо Пинџур“ - село Јосифово, Валандово, ООУ „Св. Кирил и Методиј“ - село Кучевиште, Чучер Сандево и ООУ „Неџати Зекирија“ - село Новак во Центар Жупа, се дел од овој проект. Целта на проектот е да се овозможи искористувањето на сончевата енергија и рационално користење на енергијата во пилот-училиштата со што ќе се поддржи еколошката транзиција на институциите, а истовремено ќе се стреми кон создавање т.н. зелени училишта преку едукација и вклученост на учениците и вработените за подобрена енергетска ефикасност. За спроведување на проектот ФООМ потпиша Договори за соработка со градоначалниците на општините преку кои се обврза преку избран економски оператор да инсталира фотоволтаични соларни системи на училишните објекти, а општините се обврзаа да го преземат одржувањето на инсталираните системи.

Регионална иницијатива за младинско лидерство и мобилност (Regional Youth Leadership Mobility Program)

ФООМ се приклучи кон седуммесечната регионална иницијатива за младинско лидерство и мобилност (Regional Youth Leadership Mobility Programme) која отпочна од ОСФ Албанија и ОСФ Србија кон средината на октомври, 2021 и траеше до средината на мај, 2022. По пилот фазата, ФООМ организираше работилница на која партнерските организации Центар наука и иновации за развој/Centre Science and Innovation for Development (SCiDEV), од Албанија, Центарот за образовни политики/ Centre for Education Policies (CEP) од Србија и Младински образовен форум / Youth Educational Forum од Република Северна Македонија развија заеднички концепт за продолжување

и проширување на регионалниот проект во наредните три години (2022-2025). Целта на проектот е да ја зајакне регионалната соработка преку јакнење на капацитетите на младите во овие три земји на возраст од 21-30 години (млади од академијата, дипломирани студенти, студенти на магистерски и/или докторски студии, млади професионалци и млади активисти од граѓанските организации) преку информирано застапување базирано на податоци, младинско лидерство, активизам и интеркултурна размена. Кандидатите избрани на јавен конкурс ќе работат на своите индивидуални проекти врзани со некоја од следниве теми: 1) Регионална соработка; 2) Образование и вработливост; 3) Миграции и одлив на мозоци; 4) Младинско учество и 5) Младинска акција за животната средина. Тие ќе добијат обуки за јакнење на нивните компетенции и вештини, менторска поддршка, ќе учествуваат во тринеделна мобилност и ќе работат со своите колеги на застапување базирано на податоци во мешани регионални тимови.

Редовно на часови: акција за вклучување на Ромите во основното образование

Во октомври 2022 година заврши тридогишниот проект Редовно на часови: акција за вклучување на Ромите во основното образование, финансиран од Европската Унија, кој ФООМ го спроведуваше од октомври 2019 година, во партнерство со Здружението Центар за образовна поддршка Дендо вас и Фондацијата за образовни и културни иницијативи Чекор по чекор, а во соработка со Министерството за образование и наука. Целта на проектот беше да овозможи еднаков пристап до образование за децата Роми и да ги мотивира децата да бидат редовни на часови, но и да им помогне на училиштата да обезбедат инклузивна средина за учење каде ќе се почитува различноста и каде сите деца ќе се чувствуваат добредојдени и подеднакво стимулирани да успеат.

Во учебната 2021/2022 година беа доделени вкупно 595 стипендии на ученици Роми од второ и трето одделение, и тоа 316 ученици во второ одделение и 279 ученици во трето одделение, од вкупно 74 основни училишта од 33 општини. 50% од стипендистите се девојчиња и 50% момчиња. Право на стипендија имаа ученици Роми чии семејства се приматели на социјална помош, поврзана со приходите на семејствата и кои ја обновува стипендијата доделена во учебната 2020/2021. За овие ученици на почетокот на учебната 2022/23 година проектот додели брендирано ранчиња и училишен прибор.

Вкупно 556 ученици (94%) успешно ја завршија учебната 2021/2022 година година и преминаа во наредно одделение.

Преку стипендиите проектот придонесуваше за намалување на финансискиот трошок на ромските семејства поврзан со школувањето на нивните деца. Стипендиите се доделуваа на период од една учебна година, во висина од 400 евра годишно (во денарска противвредност), а нивното задржување и обновување зависеше од редовноста на децата на часови. Стипендијата беше наменета за покривање на трошоците за школување на децата, храна, облека, училиштен прибор и материјали, спортска и друга опрема за воннаставните активности на децата.

Вкупно 60 асистенти за поддршка на ромската заедница беа обучени и ангажирани да придонесат за идентификување на децата во заедницата кои се надвор од образовниот систем, да ги поттикнат семејствата да ги запишат децата во училиште и редовно да ја следат наставата за да можат успешно да преминат во следните одделенија. За таа цел, асистентите за поддршка на ромската заедница одржуваа постојана комуникација и соработка со ромските семејства и со училиштата.

Во соработка со локалните власти и училиштата, во периодот мај-јуни 2022 година проектот организираше девет тркалезни маси во Битола, Прилеп, Велес, Кавадарци, Неготино, Струмица и Крива Паланка на кои присуствуваа вкупно 389 учесници, од кои 299 родители/старатели Роми, како и претставници од општините, основните училишта и невладините организации, образовните и здравствените медијатори. Целта на овие јавни настани беше да ги мотивираат родителите да ги запишат децата во училиште и редовно да ги посетуваат часовите, како и да ја зголемат соработката меѓу училиштата, локалните власти и родителите.

Вкупно 47 основни училишта, каде учат стипендисти на проектот, на почетокот на 2022 година поднесоа извештаи за спроведувањето на воннаставните училишни активности, реализирани во текот на првото полугодие, со кои преку игра и заедничко учество ја поттикнуваа иклузијата на учениците Роми. Поддршката од проектот во висина од максимум 2500 евра по училиште, вклучуваше дидактички материјали, училиштен прибор, спортски реквизити, училиштен мебел, библиотечен материјал, опрема, материјали за уредување на училишните дворови, како и мали адаптациони работи за

уредување креативни и пријатни училишни катчиња за учење и дружење на децата, родителите и наставниците. Училиштата преку низа активности промовираа еднакви можности за сите ученици, воспоставувајќи позитивна клима во училиштето и трансформирајќи го училишниот простор во инклузивна и стимулативна средина за учење

КОНЦЕПТ: ЗДРАВЈЕТО ВО СИТЕ ПОЛИТИКИ

Со цел да го одржи здравјето како висок приоритет на Владата, ФООМ продолжи да ги подржува партнерските организации кои работат на обезбедување на социјалните права и правичен пристап до здравствените услуги на припадниците на маргинализираните заедници (жени, деца, Роми, лица кои употребуваат дрога, сексуални работници, ЛГБТИ, луѓе кои живеат со ХИВ, луѓе од руралните средини итн.).

Со цел вклучување на граѓаните во процесот на планирање, спроведување и оцена на законската регулатива, буџети и услуги во областите на социјални и економски права, **Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените ЕСЕ (ECE)** продолжи со активности за јакнење на капацитетите на ромски граѓански организации за примена на концептите за социјална отеченост и правно зајакнување при оценувањето на квалитетот на здравствените услуги во ромски и рурални средини. После иницијалната обука за функционирање на системот на примарната здравствена заштита во РСМ, група од 25 граѓански активисти спроведе истражување врз 2.444 испитаници од ромски и рурални средини и направи процена на пристапот до примарни здравствени услуги и ги утврди пречките за нивно целосно и квалитетно остварување. Дополнително со истражувањето беа утврдени факторите кои влијаат врз менталното здравје на ромското население и лицата кои живеат во рурални средини, а во партнерство со мрежата COPASAH Europe, беа организирани два онлајн модули преку кои беа обучени 24 претставници од граѓански организации од регионот² за промена на методологиите за социјална отеченост, правно зајакнување и фискална транспарентност при мониторинг на работата јавните институции.

ЕСЕ продолжи со следење на спроведувањето на четири превентивни здравствени програми на Министерството за здравство (Програмата за активна здравствена заштита на мајки и деца, Програмата за систематски прегледи на ученици и студенти, Програма за скрининг на рак на грлото на матката и Програмата за рак на дојка). Во извештаите³

² Северна Македонија, Србија, Бугарија, Романија, Црна Гора и Албанија

³ <https://esem.org.mk/pdf/Publikacii/2022/1/%D0%A3%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%98%D0%B5%D1%82%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%B0%D1%98%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B5%20%D0%B8%20%D0%B4%D0%B5%D1%86%D0%B0%D1%82%D0%B0.pdf>

беа нотирани клучните промени и недоследности во спроведувањето на планираните активности и извршувањето на буџетите на програмите. Со мониторингот беше спроведена процена на негативните последици од нецелосното спроведување на програмите и нивното влијание врз пристапот до превентивни здравствени услуги на сите целните групи со посебен фокус на Ромките.

ЕСЕ учествуваше во работата на 91 сесија на Комитетот за правата на децата на ООН на кој доставија поднесок⁴ во кој се утврдени проблеми и бариери во пристапот до здравствена заштита на припадниците на ромската заедница (со посебен фокус на мајки и деца) во 2020 и 2021 година. Во партнерство со COPASAH Europe, беше креираше работна група од претставници на граѓански организации и практичари кои изработија планови за застапување⁵ на фискалната транспарентност во областите поврзани со спроведување на социјалните и економските човековите права. Дополнително беше спроведено тестирање на корисноста и применливоста на водичот на Светската здравствена организација наменет за вклучување на заедниците во процесот на следење на контактите при појавувањето и ширењето на заразни болести во ромски средини. Процесот на тестирање⁶ беше спроведен во ромски населби во општините Шуто Оризари и Прилеп при кој се утврдија недоследностите во следењето на контактите како и потребата за активно вклучувањето на заедница во следењето на контактите при појава и ширење на заразни болести.

Во партнерство со четири граѓански организации⁷ се спроведе истражување за проценка на влијанијата на животната средина кај Ромите преку утврдување на еколошките ризици кои влијаат врз здравствениот статус во ромски заедници во 6 општини. Беа креирани 80 фотографски и видео продукти со кои се документира влијанието на социо-економските детерминанти и условите на животната средина врз здравјето на ромската популација. Резултатите од спроведеното истражување во 2.171 ромски домаќинства ќе

<https://esem.org.mk/pdf/Publikacii/2022/1/Vo%20RSM%20nema%20organiziran%20skrining%20an%20karcinom%20na%20grlo%20na%20matka.pdf>

<https://esem.org.mk/pdf/Publikacii/2022/1/Vo%20pandemija%20nema%20skrining%20na%20karcinom%20na%20dojka.pdf>

⁴https://esem.org.mk/pdf/Voved/Monitoring%20na%20chovekovi%20prava/Megjunarodni%20dokumenti/Addicional%20information%20CRC%20North%20Macedonia_2022.pdf

⁵ Final-Action-Plan-July-Dec-2022.pdf (copasaheurope.org) и Final-Action-Plan-2022-2026.pdf (copasaheurope.org)

⁶https://esem.org.mk/pdf/Publikacii/2022/1/Engaging%20Roma%20communities%20in%20contact%20tracing_ESE_NMacedonia.pdf

⁷ НВО Романо Чачипе, Скопје, ИРИЗ, Скопје, Станица ПЕТ - Прилеп, НВО Мајка - Куманово

бидат искористени за застапување пред релевантните институции на локално и национално ниво за примена на концептот на еколошка правда со посебен фокус во ромските средини.

Главен фокус при застапувањето на **Здружението Опции за здрав живот Скопје** (ХОПС) во 2022 беше продолжување на финансиската одржливост на квалитетот на здравствените и психосоцијални услуги наменети за маргинализираните заедници кои се планирани со превентивната Програмата за заштита на населението од ХИВ во 2022 година. Поради намалениот годишен буџет на Програмата за заштита на населението од ХИВ во висина од 40% наменети за граѓанските организации и задоцнетата исплата на средствата од четири месеци ХОПС со партнерските организации реализираше кампања за подигнувањето на свесноста кај донесувачите на одлуки за потребите на финансиска одржливост на услугите за лицата кои употребуваат дроги (ЛКУД) и сексуалните работници (СР). Кампањата беше фокусирана кон претставување на високите ризици и предизвици со кои може да се соочи општество со намалувањето на буџетот за спроведување на програмата. ХОПС успешно се застапуваше пред Министерството за труд и социјална политика за измени на Правилникот за обезбедување социјални услуги со кои ќе се овозможи добивање лиценца за обезбедување на услуги преку функционирање на деновите центри на ХОПС за поддршка на ЛКУД и СР. Со цел декриминализација на личната употреба на дроги, вклучително и канабис, ХОПС во партнерство со Коалицијата Маргини учествуваше во работата на експертската група за подготовка на нов Кривичен закон кој предвидува декриминализација на поседување на наркотични средства и психоактивни супстанции за лична употреба⁸. ХОПС продолжи да се застапува за доследна примена на Законот за контрола на опојните дроги и за обезбедување финансиска поддршка од акцизите од продажба на алкохол, пиво и производи од тутун и обезбедување финансиска одржливост на услугите преку Фондот за специјални давачки на производителите и трговците со канабис.

Во 2022 година, ХОПС оствари двојно повеќе правни услуги за ЛКУД при што беа документирани 43 случаи на повреда на човековите права, 19 случаи на

⁸ https://ener.gov.mk/default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=74071

дискриминација, 7 случаи на полициска тортура и деградирачко постапување, 25 случаи на повреда на правото на здравствено осигурување и здравствена заштита и право на лекување од зависност и 7 случаи на родово базирано семејно насилство. Преку двата центри за поддршка беа обезбедени околу 1.500 различни услуги за над 120 различни клиенти кои најчесто беа од областа на управна постапка, право на социјална заштита, постапка за стекнување лични документи и здравствена заштита и право на здравје. Дополнително правниот тим преку двата центри за поддршка на сексуалните работници, ХОПС обезбеди 850 услуги при што беа документирани 7 случаи на родово базирано насилство, 11 случаи на семејно насилство, 91 случај на прекршени човекови права, 244 прекршувања на семејно право. Согласно механизмите за бесплатна правна помош, ХОПС даде 44 правни совети за прекршени права во областите на семејното право, граѓански право, работни односи, дискриминација и семејно насилство, а преку Програмата за намалување на штети и социјални сервиси на ХОПС вкупно 860 различни клиенти добија психосоцијална поддршка, медицинска опрема за употреба на дроги, ХИВ советување и тестирање како и информирање за социјални и здравствени права. Со цел унапредување на квалитетот на услугите за намалување на штети од користење на дроги ХОПС со поддршка од Здружението ЕСЕ спроведе „Анализа на трошењето на буџетските средства добиени од акцизи на тутун и алкохол и промет, увоз и извоз од канабис“⁹ и публикува 2 нови броја од магазинот Дроги - Политики и Практики¹⁰ кои подоцна ќе бидат искористени при застапување за квалитети услуги за намалување на штети.

И во 2022 година, Коалицијата Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници МАРГИНИ (Маргини) продолжи да се застапува за заштитата и почитувањето на основните човекови права на маргинализираните заедници, со фокус на ЛГБТИ-луѓето, луѓето кои употребуваат дроги, сексуалните работници/чки, луѓето кои живеат со ХИВ и маргинализираните жени. Активно учествуваше во работната група формирана од Министерството за правда која има за цел донесување на нов Законот за матична евиденција кој ќе ги вклучува препораките од Маргини за правно признавање на родот и беше дел од експертската група за подготовка на новиот Кривичен законик, поднесе амандмани до Собранието на РСМ со цел целосна примена на одредбите од Истанбулската конвенција во новиот законик, и беше дел од регионалната неформална

⁹ https://hops.org.mk/wp-content/uploads/2022/08/HOPS_web.pdf

¹⁰ <https://hops.org.mk/mikrodozirane-2/> и <https://hops.org.mk/trevata-veke-ne-e-droga/>

група на граѓански организации кои достави заедничко писмо до владите на државите од западниот Балкан за справување со сите форми на насилство врз жените со посебен фокус на насилството преку интернет. Маргини беше дел од групата организации која до Комитетот за заштита на правата на децата при ООН поднесе известување за случаи на насилство, дискриминација и нееднаквост на ЛГБТИ лицата¹¹ и работеше на подготовка на подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за надомест на жртвите на кривични дела извршени со насилство. Маргини подготви свои предлози за подобрување и унапредување на Стратегијата за развој на РСМ кои се однесуваат на заштита на правата на маргинализираните заедници од аспект на родова еднаквост.

Во 2022 правниот тим на Маргини евидентира 76 случаи на повреда на човековите права на маргинализираните заедници и стратешки се застапуваше пред домашните и меѓународните институции за случаи каде е евидентирана повреда на правото на приватност на две транс жени во медиумите, иницира постапка пред Основното јавно обвинителство во Гевгелија каде две жени биле дел од насилство на интернет и иницира судски случај за правно признавање на родот на 10 транс лица. Маргини активно се застапуваше за правата на ЛГБТИ лицата преку 3 случаи во кои е утврдено повеќекратно вознемирување по основ на родот од страна на медиум врз сексуални работници, публикување на дискриминирачки содржини кон трансродовите лица од страна на медиумите како и за постоење на интерсекциска дискриминација од страна на Министерството за здравство и Министерството за труд и социјална политика.

Со цел јавно промовирање на почитувањето на сексуалните и здравствените права на маргинализираните заедници, Коалицијата Маргини го организираше јубилејниот десетти Викенд на гордоста 2022¹² (Skopje Pride Weekend). Во насока на промовирање на правата на трансродовите лица, неформалната група ТрансФорма која е дел од КМ на 20 ноември организира онлајн настан за промоција на Trans Remembrance day, дистрибуира пакети со прехранбени и хигиенски производи за социјално загроени членови на транс заедницата кои беа погодени од економската и здравствената криза и во партнерство со Здружението СТАР СТАР го одбележа Маршот на видливоста на трансродовите лица.¹³

¹¹ <http://coalition.org.mk/archives/1225>

¹² <http://coalition.org.mk/archives/11818> ,

¹³ <https://starsexwork.org/%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%88-%D0%B7%D0%B0-%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82-%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BB%D0%B8-2/>

Со цел декриминализација на сексуалната работа, **Здружението за поддршка на маргинализираните работници СТАР СТАР** подготви стратешки документ за организациско позиционирање¹⁴ за правна регулација на сексуалната работа и успешно организираше онлајн кампања за одбележување на 2 Јуни - Меѓународниот ден на сексуалните работници каде беше промовирано кратко видео Зошто Скопје повторно заслужува црвени фенери?¹⁵ како и подкаст наловен На доручек со Miss Strawberry (МДМФ)¹⁶. СТАР СТАР успешно организира хуманитарен донаторски настани за собирање средства за помош на сексуалните работници и самохраните мајки „Акција за реакција 2“ при што беа собрани вкупно 7.950 денари со кои се обезбеди помош за 16 сексуалните работници во социјален и економски ризик. Преку теренските активности на 4 регионалните гејт кипери и преку регионалните параправни канцеларии¹⁷ обезбеди параправна помош за остварување на здравствени, социјални и економски права на 113 сексуални работници при што беа документирани 5 случаи на повреда на човековите прва за кои се води судски спор пред надлежните институции. Дополнително СТАР СТАР разви сопствена софтверско решение за анализа на податоци поврзани со маргинализираните заедници потребни за креирање индивидуални и групни планови за застапување за унапредување на човековите права на сексуалните работници, подготви „Интегрирана анализа на недостатоците во системот на социјална заштита за сексуалните работници“, објави 12 изданија на месечниот онлајн магазин S-Work¹⁸, а на 17 декември го организираше традиционалниот Марш на црвените чадори.

Поддршката кон **Фондацијата ИДЕА Југоисточна Европа** беше со цел да креира различни формати на едукативни и информативни содржини за подобро информирање на јавноста, подигнување на свесност кај публиката од појавување на лажни вести и дезинформации како и сензибилизација на македонското општество за различностите

¹⁴

<https://starsexwork.org/%d0%ba%d0%be%d0%bb%d0%b5%d0%ba%d1%82%d0%b8%d0%b2%d0%b5%d0%bd-%d1%81%d1%82%d0%b0%d0%b2-%d0%bd%d0%b0-%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%80-%d0%bf%d1%80%d0%b2-%d0%ba%d0%be%d0%bb%d0%b5%d0%ba%d1%82%d0%b8/>

¹⁵ <https://starsexwork.org/%d0%b7%d0%be%d1%88%d1%82%d0%be-%d1%81%d0%ba%d0%be%d0%bf%d1%98%d0%b5-%d0%bf%d0%be%d0%b2%d1%82%d0%be%d1%80%d0%bd%d0%be-%d0%b7%d0%b0%d1%81%d0%bb%d1%83%d0%b6%d1%83%d0%b2%d0%b0-%d1%86%d1%80%d0%b2%d0%b5/>

¹⁶ https://www.mixcloud.com/HOPS_mk/%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BA-%D1%81%D0%BE-miss-strawberry/

¹⁷ Скопје, Гостивар и Струмица

¹⁸ www.starsexwork.org

и потребата од зголемена инклузија. Креирани се различни видови на медиумски продукти¹⁹, видеа, мултимедијални приказни, графички вести, анимации, краткотражни и документарни филмови²⁰, приказни кои обработуваа теми поврзани со човековите права, правата на ЛГБТИ заедницата²¹, правата на жените, работничките права, ромската заедница²², лицата со попреченост, сиромашните лица, лицата под социјален ризик и други маргинализирани групи. И во 2022 Фондацијата ИДЕА ја продолжи успешната соработка со 13 локални медиуми²³ преку кои документарни филмови и видеа беа претставени пред локалната телевизиската публика. Успехот во работата на тимот на Види Вака при Фондацијата ИДЕА беше верификуван преку добиени бројни награди за истражувачко новинарство, иновативни медиумски продукти и решенија, новинарски стории за инклузивно известување како и известување за еколошки теми.

Со цел унапредување на здравствениот, социјалниот и економскиот статус на Ромите, ФООМ во 2022 година обезбеди поддршка на 9 граѓански организации²⁴ кои беа активни во 14 општини²⁵ со значителна ромска заедница при што вкупно беа обезбедени околу 8.242 правни и параправни услуги. Споредено со 2021 година, реализираните правни и параправни услуги бележат зголемување на опфатот на граѓаните од овие групи за околу 13%. За помош најчесто се обраќаа Роми, самохрани родители, работници со ниски приходи, лица без приходи, жени, приматели на социјални трансфери и пензионери со ниска пензија, лица без документи и други групи во социјален ризик

Во 2022 година, најчесто се идентификувани прекршувања права се однесуваат на следните области: остварување права од здравственото осигурување, здравствената заштита и правата на пациентите - 2.401 услуги, остварување на социјалната и детската заштита - 2.353 услуги, економско зајакнување, вработување и самовработување - 356

¹⁹ <https://vidivaka.mk/>

²⁰ <https://vidivaka.mk/category/dokumentarci/>

²¹ <https://vidivaka.mk/category/temi/lgbt-prava/>

²² <https://vidivaka.mk/pristapot-do-voda-e-osnovno-chovekovo-pravo/>

²³ ТВМ Охрид, Кисс Менада - Тетово и Гостивар, Тв Едо - Скопје, ТВ Коха - Гостивар и Тетово, ТВ Кочани ЛД, Канал 8 - Кочани, ТВ Протеп Пробиштип, Тв Калтрина Струга, М Нет ХД - Штип, ТВ Нова - Гевгелија, ТВ Спектра - Вевчани, ТВ Кобра Радовиш и МТМ Скопје.

²⁴ НВО КХАМ - Делчево, ИРИЗ - Иницијатива за развој и инклузија на заедниците, Романо Чачипе, Станица П.Е.Т. - Прилеп, Сонце Тетово, ХЕРА, Иницијатива за правата на жените од Шуто Оризари, ЛИЛ, Скопје, НРЦ - Куманово

²⁵ Скопје, Делчево, Пехчево, Веница, Шуто Оризари, Прилеп, Долнени, Кривогаштани, Карпош, Ѓорче Петров, Сарај, Тетово, Гостивар, Куманово

случаи, поддршка на ромски семејства во системот на образование - 670 случаи, стекнување со лична документација и упис во матична книга на родени - 603 случаи, семејно и прекршочно право, имотно-правни односи и комунални услуги - 1.481 случај и 378 разни други услуги. Воедно во ромската заедница во општина Куманово беа поделени хуманитарни пакети на 200 сиромашни семејства.

ФООМ обезбеди постојана поддршка и координација на група од 12 организации кои продолжија со секојдневните теренски активности за помагање на најранливите граѓани од ромската заедница. Во текот на 2022 година, се одржаа вкупно 14 координативни онлајн состаноци, на кои се споделуваа тековните случувања од терен и се договараа заеднички барања и реакции до надлежните институции. Како најзначајни здружени граѓански иницијативи може да се издвојат отворање на ординација на матичен гинеколог во Поликлиниката во општина Шуто Оризари 9 (отворена на октомври 2022), поднесување на барање за вработување на матични лекари и педијатри во Одделот за превентивна здравствена заштита за предучилишни деца во Поликлиниката Шуто Оризари, зголемување на бројот на вработени здравствени професионалци од ромската заедница во јавно здравствениот систем и отворање на дежурни лекарски служби во Поликлиниката Шуто Оризари. Со цел воведување на редовен јавен превоз на автобуските линиите 19 и 20 беше иницирана петиција и организиран јавен протест, а подоцна беше испратен допис со барање до Јавното сообраќајно претпријатие ЈСП Скопје за овој проблем. На меѓународниот ден на жената на 8 март, беше организирана креативна герила акција „Ти заслужуваш...“ со која се посочија проблемите за пристапот до здравствени услуги на Ромките, беше побарано и реновирање на просториите на Центарот за социјални работи во општина Шуто Оризари и јакнење на капацитетите на вработените за навремено овозможување на социјални услуги и беше спроведен мониторинг на трошењето на буџетот на општина Шуто Оризари кој се однесува за итна парична помош за граѓаните на општината. Како резултат на заедничкото застапување Советот на општина Делчево донесена одлука средствата наменети за еднократна парична помош за 2023 да се зголемат за 30%, Центарот за вработување во Винаца донесена одлука за вработување на 12 Роми во бизнис секторот, а јавното комунално претпријатие на општина Пехчево реши бројни комунални и еколошки проблеми на жителите на селото Црник. Дополнително со здравствените работници од здравствените домови во општините Делчево, Винаца и Пехчево беа спроведени теренски активности за промоција на повеќе превентивни програми на Министерството

за здравство и беа детектирани повеќе случаи на невакцинирани деца од предшколска возраст.

Пристап до правда за најмаргинализираните

Пристап до правда за најмаргинализираните е проектот финансиран од Европската Унија, а се спроведува од ФООМ во партнерство со ХОПС-Опции за здрав живот Скопје и Станица П.Е.Т. од Прилеп и притоа само во 2022 година беа обезбедени 1.572 правни и 1.602 параправни услуги за повеќе од 1.500 граѓани од маргинализирани заедници. Најчесто граѓаните се обраќаа за прашања поврзани со социјална заштита, здравствено осигурување, домување, лични документи, права од земјоделска дејност, семејни односи, дискриминација, семејно насилство и др. Услугите беа обезбедени од страна на правници и праправници користејќи различни алатки меѓу кои: теренски посети, телефон, онлајн платформи и советување во канцелариите на здруженијата. Мобилната канцеларија за параправна помош која беше формирана во изминатата година продолжи со обезбедување на правни и параправни услуги за граѓаните од руралните средини на кои поради оддалеченоста од градот и непостоењето на јавен превоз им е ограничен пристапот до услуги од страна на институциите.

Во рамки на проектот беше извршено мапирање за опфатот на вакцинирани лица против Ковид-19 меѓу сексуалните работници, луѓето кои употребуваат дроги, Ромите и луѓето кои живеат во рурални средини. Истражувањето покажа дека поголем дел од луѓето од овие маргинализирани заедници се веќе вакцинирани, а доколку не се вакцинирале тоа е најчесто поради генерално прифатените митови за последиците од вакцината. Врз основа на добиените резултати беа подготвени и објавен три видеа кои имаа цел информирање на генералната јавност за резултатите од истражувањето.

Подготвени се два аудио подкасти на теми релевантни за сексуалните работници. [Првиот подкаст](#) „На доручек со Miss Strawberry“ беше објавен на 2-ри јуни, со цел одбележување на Денот на сексуалната работа. [Вториот подкаст](#) ја опфати темата сексуалната работа и енергетската криза и со него беа опфатени интервјуа со една сексуална работничка и една теренска работничка кои говореа за предизвиците да се работи оваа професија во текот на енергетско-економска криза.

Параправниците кои работат со луѓе кои употребуваат дроги се мобилизираа за Community action (акција во заедницата) на Д-Фестивал. Во рамки на настанот беа достапни информативни материјали за намалување на штети поврзани со употреба на дрога, насилство (вклучително и родово-базирано) кај луѓе кои употребуваат дроги, како и промотивни проектни материјали.

За параправниците беше организиран тренинг за тренери со цел јакнење на нивните капацитети и надградба на постоечките знаења. Како продукт од овој тренинг обучените параправници одржаа 23 каскадни едукативни работилници со луѓе кои употребуваат дроги, сексуалните работници и нивните семејства на темите родово-базирано насилство, декриминализација на дроги и декриминализација на сексуална работа. На каскадните работилници учествуваа вкупно 45 лица од маргинализираните заедници. Дополнително беа организирани и две обуки за правници, параправници и бранители на човекови права. [Првата обука](#) имаше цел зајакнување на вештините и знаењата на учесниците при мобилизација на заедницата со цел самите да препознаат прекршување на човековите права и да знаат каде да се обратат кога истите се прекршени. [На втората обука](#) присуствуваа 14 учесници од 6 граѓански организации кои обезбедуваат правна и параправна помош за ранливи групи граѓани. Целта на обуката беше учесниците да се запознаат со концептот на креативен активизам и како преку креативни акции може да се предизвикаат промени во општеството. Од оваа обука произлегоа четири креативни акции кои ќе бидат имплементирани во следниот период.

Во рамки на работата на партнерските организации беа идентификувани 4 индивидуални случаи на прекршување на човековите права и беше подготвена реакција до соодветните институции: пречки во остварување на родителско право на татко, назначен како старател на малолетните деца; одлагање на процедурата за добивање на државјанство на жена од рурална средина која 15 години живее во Македонија; барање за сместување на средношколец во интернат, кој бил одбиен затоа што не го исполнувал условот да живее на најмалку 15 километри од Прилеп; пријавен случај од страна на родителите на малолетно девојче кое било принудено на малолетнички брак.

ФООМ заедно со партнерите на проектот активно учествува во имплементација на петтиот Национален акциски план за Отворено владино партнерство поврзано со

приоритетната област Пристап до правда. Во рамки на заложбата Правно зајакнување на граѓаните преку достапни информации и отворени институции започна процесот на креирање на Национален план за правно зајакнување. Во сеопфатен и транспарентен процес беа одржани состаноци со претставници на Министерството за правда, Министерството за труд и социјална политика, две фокус групи со претставници на ГОи, како и две фокус групи со претставници на ЦСР и Подрачните одделенија на МП.

Како резултат на застапувањето во рамки на проектот, во месец октомври министерот за здравство донесе Решение за формирање на Комисија за подготовка на Протокол за лекување на зависности од дроги за лица под 15 години во која членува претставник на ХОПС.

На веб-страницата www.pravnozajakni.mk, редовните содржини, дополнително се објавуваат и случаи на најчесто прекршени права со совети и насоки како да се постапи доколку некој од граѓаните се најде во таква ситуација. Воедно, сите активности се објавени на [Фејсбук фан страницата Пристап до правда](#).

ГРАНТОВИ И ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА ВО 2022 ГОДИНА

Заеднички регионален пазар

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Финанце Тхинк - Институт за економско истражување и политики, Скопје	Отворен Балкан: Слободно регионално движење на работната сила во услови на недостиг на квалификувана работна сила	\$40.000
Здружение за истражување на политики Аналитика, Скопје	Зајакнување на регионалната економска соработка - Моќностите и придобивките од регионалниот заеднички пазар во секторите земјоделство и туризам во РСМ	\$40.000
Здружение за истражувања и анализи ЗМАИ, Скопје	Поврзување на земјите од Отворен Балкан преку добра даночна и царинска политика (соработка)	\$40.000
		ВКУПНО: \$120.000

Поддршка за евакуираните активисти од Авганистан од Резервниот фонд на Фондациите Отворено општество, Њујорк

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Црвен Крст на Северна Република Македонија, Скопје	Поддршка за лицата евакуирани од Авганистан во период февруари-април 2022	\$35.000
Црвен Крст на Република Северна Македонија, Скопје	Поддршка на лицата од Авганистан за период април-јуни 2022	\$42.730
Црвен Крст на Република Северна Македонија, Скопје	Поддршка на лицата од Авганистан сместени во Скопје во период 9 јуни до 31 јули 2022	\$26.700
		ВКУПНО: \$104.430

ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА		
ДОГОВОРНА СТРАНА	НАМЕНА	ИЗНОС НА ДОГОВОР ВО УСД
Црвен крст на Република Северна Македонија - Црвен крст на Град Скопје	Поддршка на лицата од Авганистан во Република Северна Македонија и нивен олеснет престој во земјата	\$4.000
Македонско здружение на млади правници - МЗМП, Скопје	Асистенција на лицата евакуирани од Авганистан во Република Северна Македонија - подготовка на документација неопходна за аплицирање на специјална програма на Владата на Канада за прифаќање на евакуирани граѓани од Авганистан	\$3.420
ВКУПНО:		\$7.420

Учество на граѓанското општество за социјална правда

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Центар за граѓански комуникации, Скопје	Прилагодување кон климатските промени преку спречување на корупцијата во јавните набавки	\$45.000
Институт Преспа, Скопје	Климатски мејнстриминг за праведна транзиција	\$30.000
Институт за европска политика, Скопје	За правда - граѓански придонес за унапредување на правосудството	\$44.997
Хелсиншки комитет за човекови права, Скопје	Самоевалуација на човековата димензија согласно насоките на ОБСЕ во РСМ	\$12.060
ВКУПНО:		\$132.057

Проект „Поддршка на процесот за спроведување и следење на Националниот акциски план на Партнерство за отворена власт 2021-2023“

ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА		
ДОГОВОРНА СТРАНА	НАМЕНА	ИЗНОС НА ДОГОВОР ВО УСД
Фондација ИДЕА Југоисточна Европа, Скопје	Изработка на видео за потребите на проектот „Поддршка на процесот за спроведување и следење на Националниот акциски план на Партнерство за отворена власт 2021-2023“	\$2.459
ВКУПНО:		\$2.459

Проект за борба против штетни влијанија на дезинформациите

ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА		
ДОГОВОРНА СТРАНА	НАМЕНА	ИЗНОС НА ДОГОВОР ВО УСД
Фондација за интернет и општество Метаморфозис, Скопје	Проект за борба против штетни влијанија на дезинформациите	\$35.850
Фондација за интернет и општество Метаморфозис, Скопје и ТРД 24 вести	Проект за борба против штетни влијанија на дезинформациите	\$16.000
ВКУПНО:		\$51.850

Зелен скок - Партнерства за климатска акција

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Здружение на граѓани ЗИП Институт за политики и добро владеење, Скопје	МЕФ 2022: Социјално праведна и демократска енергетска транзиција како начин за ублажување на енергетската криза	\$5.400
Здружение на граѓани Медиа плус, Штип	Иновативни решенија за зелен Исток	\$18.455
Македонско здружение на млади правници, Скопје	Акција за унапредена правна и институционална заштита на водите	\$19.192
Здружение за одржлив развој Милиеуконтакт Македонија, Скопје	Анализа на состојбата со законската регулатива од областа на водите и препораки за подобрување на квалитетот на националните документи (Стратегија за управување со води и Водостопанска основа на РСМ)	\$25.450
Фондација за развој на локалната заедница, Штип	4Р (редуцирај, рециклирај, реупотреби и пренамени) Социјална инклузија преку кружна економија	\$29.980
Здружение на граѓани Центар за климатски промени, Гевгелија	Анализа на напредокот на усогласеноста и имплементацијата на ЕУ законодавството за животна средина и климатски промени со националното законодавство (Извештај во сенка за Поглавје 27 за 2022 година)	\$24.895
ВКУПНО:		\$123.372

Регионални креативни јадра: искористување на моќта на уметноста и културата за охрабрување граѓанска акција против корупцијата

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Установа Центар за современи уметности, Скопје	Заедно за подобро	\$20.000

Културно социјален простор ЦЕНТАР ЈАДРО, Скопје	Места на дарежливост - трансформативни станици 2 (социјално-ангажирани уметнички практики како алатка за општествени промени)	\$19.500
Музеј на современа уметност, Скопје	Пејзаж на вознемиреност- Култура и уметност за идното коегзистирање со еколошките кризи и климатските промени	\$22.450
ВКУПНО:		\$61.950

Образование на помалкубројните етнички заедници

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Биро за развој на образованието, Скопје	Превод на 4 наставни јазици и техничко уредување на прирачници за наставници	\$42.000
ВКУПНО:		\$42.000

ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА		
ДОГОВОРНА СТРАНА	НАМЕНА	ИЗНОС НА ДОГОВОР ВО УСД
Општина Чучер Сандево	Пилотирање на соларни панели во училиштата во Република Северна Македонија	\$18.449
Општина Делчево	Пилотирање на соларни панели во училиштата во Република Северна Македонија	\$18.449
Општина Центар Жупа	Пилотирање на соларни панели во училиштата во Република Северна Македонија	\$13.104
Општина Валандово	Пилотирање на соларни панели во училиштата во Република Северна Македонија	\$42.749
ВКУПНО:		\$92.751

Здравјето во сите политики

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Хелсиншки комитет за човекови права, Скопје	Скопје Прајд 2022	\$9.708
Здружение на правници Роми - ЗПР, Скопје	Обезбедување правна помош за ромската заедница	\$20.000
Здружение Иницијатива за правата на жените од Шуто Оризари, Скопје	Унапредување на пристапот до здравствени и социјални права на ромската заедница во Шуто Оризари	\$20.000
ВКУПНО:		\$49.708

ГРАНТОВИ ЗА ОГРАНИЗАЦИСКА ПОДДРШКА

Реформи во судството

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Македонско здружение на млади правници, Скопје	За правда - Граѓанските организации за независно и ефикасно судство	\$100.000
ВКУПНО:		\$100.000

Човекови права

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Хелсиншки комитет за човекови права, Скопје	Унапредување на заштитните механизми за бесплатна правна помош и говор на омраза во Република Северна Македонија	\$120.000
		ВКУПНО: \$120.000

Транспарентност и отчетност

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Центар за граѓански комуникации, Скопје	Мониторинг на јавните набавки	\$80.000
Фондација за интернет и општество Метаморфозис, Скопје	Транспарентност и отчетност на државните институции во РСМ	\$120.000
		ВКУПНО: \$200.000

Граѓанско учество

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Фондација за развој на локалната заедница, Штип	Организациска поддршка за зајакнување на локалната демократија	\$120.000
		ВКУПНО: \$120.000

Култура и уметност/Креативен активизам

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Установа Центар за современи уметности, Скопје	Организациска поддршка за креативен активизам	\$80.000
Културно социјален простор ЦЕНТАР ЈАДРО, Скопје	Организациска поддршка за уметничко јадро	\$80.000
ВКУПНО:		\$160.000

Студентски права и ангажираност/Образование

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Здружение на граѓани Младински образовен форум, Скопје	Генерална организациска поддршка на Младински образовен форум	\$150.000
ВКУПНО:		\$150.000

Образование

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Фондација за образовни и културни иницијативи „Чекор по чекор“, Скопје	Генерална организациска поддршка на Фондацијата за образовни и културни иницијативи Чекор по чекор	\$120.000
ВКУПНО:		\$120.000

Јавно здравје

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ, Скопје	Организациска поддршка за Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените (ЕСЕ)	\$180.000
Коалиција Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници МАРГИНИ, Скопје	Организациска поддршка за Коалицијата Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници - МАРГИНИ Скопје	\$140.000
ХОПС - Опции за здрав живот, Скопје	Организациска поддршка за ХОПС - Опции за здрав живот Скопје	\$160.000
ВКУПНО:		\$480.000

Регионален проект Balkan Tender Watch

ГРАНТОВИ		
ГРАНТИСТ	НАМЕНА	ИЗНОС НА ГРАНТ ВО УСД
Центар за граѓански комуникации, Скопје	Балкан Тендер Воч	\$195.000
ВКУПНО:		\$195.000

ВКУПНО за ГРАНТОВИ и ДОГОВОРИ ЗА СОРАБОТКА во 2022 година: \$2.432.997